

fodok

Kent u een gezin met een doof kind? Ben u bij hen betrokken als familie, vriend of professional?

De FODOK heet u van harte welkom als donateur!

FODOK

fodok

OOG VOOR HET DOVE KIND

Informatie voor ouders van ouders van dove en ernstig slechtziende baby's, peuters en kleuters met of zonder CI

FODOK

fodok

FODOK JAARVERSLAG 2010

fodok en J.C. Organiseren

"OPEN DE WERELD!"

Themadag

Open de wereld voor dove kinderen en jongeren - met u en hun ouders en eventuele begeleiders

Zaterdag 4 maart 2011

10
fodok
Federatie van Ouders van Dove Kinderen - met of zonder CI

FODOK NIEUWSBRIEF

Op het goede spoor?
Verslag van het Duistelspoor evenement 2008-2009

fodok Federatie van Ouders van Dove Kinderen

Ouder van een doof kind - met of zonder CI

Dan ben je natuurlijk lid van de FODOK

8e MG-CONTACTDAG

THEMA ZEGGENSCHAAP, BASIS VOOR EEN GOED LEVEN?

UITSCHIEDING

6 NOVEMBER 11.00 TOT 16.30 UUR
ZALENCEENTRUM DE ENGEL IN HOUTEN

Luzen = Cool!

Hoe kijkt je dove zoon (of dochter) aan?

fodok

Federatie van Ouders van Dove Kinderen met of zonder CI

**FODOK
JAARVERSLAG 2010**

Federatie van Ouders van Dove Kinderen - met of zonder CI

FODOK
Federatie van Ouders van Dove Kinderen - *met of zonder CI*

De Molen 89a
3995 AW Houten

Postbus 354
3990 GD Houten

(Tekst)telefoon: 030-2900360
Fax: 030-2900380
E-mail: info@fodok.nl
www.fodok.nl

*“Maar hoe gaat dat:
men doet wat men kan en zodoende blijft er heel wat liggen.”*

Joost, in De kwade inblazingen, Marten Toonder

VOORWOORD

Het aantal leden en donateurs blijft groeien,

maar dat gaat helaas niet vanzelf...

Al sinds 1956 zet de FODOK zich in voor dove kinderen en hun ouders. De hoofdactiviteiten van de FODOK zijn: informatie geven, lotgenotencontact organiseren, en de belangen behartigen van dove kinderen en hun ouders.

In al die jaren is er veel verbeterd in de positie en de kansen van doven. En tegelijkertijd moet er nog veel gebeuren. Veel ouders van dove kinderen zien dat. Het aantal leden en donateurs van de FODOK blijft groeien.

Veel FODOK-aandacht gaat op dit moment uit naar de vraag hoe het best gebruik te maken van de mogelijkheden van CI (cochleair implantaat). Dit superhoortoestel helpt veel kinderen meer te horen dan anders mogelijk was geweest, maar minder dan we allemaal zouden willen. Hoe ga je dan om met taal, gesproken en gebarentaal? Hoe moeten de scholen hun onderwijs inrichten en aanbieden? Welke zorg is nodig? Wat is "passend onderwijs" voor dove kinderen? Wat moeten we aan met de bezuinigen in het onderwijs aan onze kinderen?

Ook veel dove kinderen zijn meervoudig gehandicapt. Hoe zorgen wij voor hen? Wat moeten wij doen om hun de plaats en de omstandigheden te geven waarin zij zich het best kunnen ontwikkelen? Hoe geven wij hun de beste kans om gelukkig te worden?

Wij constateren dat steeds meer werktijd van bestuursleden en bureaumedewerkers opgaat aan het binnenhalen van voldoende geld om het werk te kunnen blijven doen. Dat is jammer, maar schijnbaar onvermijdelijk. Met energie zullen wij ons blijven inzetten.

*Toine van Bijsterveldt,
voorzitter*

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	3	LEESBEVORDERING	24
DANKWOORD	5	ZORG	25
FODOK	6	MG-DOVEN: MG-CONTACTDAG EN GELD	25
STRUCTUUR FODOK	6	DOVENGGZ	26
SUBSIDIEPERIKELEN	6	ONDERZOEK SEKSUEEL GEWELD	27
PR-ACTIVITEITEN	7	EXPERTISE EN BEKOSTIGING ZG-SECTOR	27
LIDMAATSCHAP	8	SIAC EN BRUGGEN SLAAN	27
CONTACTEN MET DE ACHTERBAN	9		
	10		
DE MOLEN: SAMENWERKING DOVEN- EN SLECHTHORENENORGANISATIES	12	BIJLAGEN	29
DE MOLENORGANISATIES	12	BIJLAGE I	30
OPCI: ONAFHANKELIJK PLATFORM COCHLEAIRE IMPLANTATIE	12	FINANCIIEEL OVERZICHT	30
SIGNAAL: PROJECT TOEGANKELIJKHEID SAMENLEVING VOOR DOVEN EN SLECHTHORENEN	14	BIJLAGE II	31
SOAP!/: SAMENWERKINGSVERBAND ONDERTITEL ALLE PROGRAMMA'S!	15	CONTACTEN VAN DE FODOK	31
		BIJGEWOONDE SYMPOSIA, VOORLICHTINGSDAGEN, BIJEENKOMSTEN IN 2010	33
COMMUNICATIE	16	BIJLAGE III	34
TAALKEUZEVRILJEID, VOOR WIE?	16	UITGAVEN VAN DE FODOK	34
ERKENNING NGT	18	UITGAVEN VAN ANDEREN, WAARBIJ DE FODOK	39
		NAUW BETROKKEN WAS	39
ONDERWIJS EN OPVOEDING	19	MATERIAAL VAN ANDEREN, BIJ DE FODOK	39
AFSTANDSINDICATIES	19	TE BESTELLEN	39
KWALITEIT VAN ONDERWIJS	21		
AMBULANTE BEGELEIDING	21		
VERZWARING EXAMENEISEN	22		
DEELPARTICIPATIE	23		
TOLKVERGOEDING BIJ BUITENLANDREIZEN	24		

DANKWOORD

Ook in 2010 hebben velen als vrijwilliger medewerking verleend aan het werk van de FODOK.
In willekeurige volgorde:

- de leden van de Stuurgroep van het FODOK-netwerk *Het andere dove kind*
- de leden van de Werkgroep Onderwijs FODOK (WOF)
- de leden van de Werkgroep PR
- de Klankbordgroep Leesbevordering
- de leden van de FODOK-redactiecommissie Troef-reeks
- de 'meelezende' kinderen die commentaar geven op de Troef-manuscripten
- mevrouw Carla van Groesen – ledenadministratie
- mevrouw Rita Bruning – diverse activiteiten
- de heer Nelson Damen – ondersteuning fondsenwerving
- mevrouw Marjolein Buré – Leesbevordering
- mevrouw Marianne Jaspers – diverse hand- en spandiensten
- mevrouw Juke Westendorp – actief binnen OPCI
- de heer Rik van Dijkhuizen – actief binnen OPCI
- mevrouw Mieke van de Coevering – organisatie kinderprogramma themadag
- mevrouw Els van der Zee – diverse activiteiten

Wij willen hen graag bedanken, evenals de vele personen en instanties die ons verder incidenteel geholpen hebben of die de FODOK financieel hebben ondersteund. De namen van de fondsen die met hun financiering FODOK-projecten mogelijk maakten, vindt u in de desbetreffende hoofdstukken.

FODOK

STRUCTUUR FODOK

Doelstelling

De FODOK, Federatie van Ouders van Dove Kinderen – *met of zonder CI*, is opgericht in 1956 en heeft de volgende doelen:

- de behartiging van de belangen van dove kinderen met of zonder CI en hun ouders,
- informatieverschaffing,
- het bevorderen van contact tussen ouders van dove kinderen,
- het aanvullen van de professionele dienstverlening, zoals op het gebied van leesbevordering en de zorg voor meervoudig gehandicapte dove kinderen en volwassenen.

De FODOK is betrokken bij het ontwikkelen van beleid op het brede terrein van doofheid en de maatschappelijke positie van doven en hun ouders. Meer dan voorheen moet de FODOK voor het voetlicht brengen dat doofheid een in alle levensfasen ingrijpende handicap is, of een doof kind nu wel of niet gebruik maakt van CI. Die boodschap maken wij duidelijk aan ouders/familieleden van dove kinderen en aan al diegenen die beslissen over voorzieningen voor doven, dan wel verantwoordelijk zijn voor zorg en onderwijs aan doven. De FODOK moet regelmatig ingaan tegen de heersende trends van integratie en normalisatie, die voor dove kinderen, gezien hun speciale communicatiebehoefte, absoluut niet vanzelfsprekend zijn.

Samenstelling FODOK

De FODOK is een vereniging waarvan zowel individuele ouders als organisaties van ouders van dove kinderen lid kunnen zijn. Er is nog maar één oudervereniging die als

zodanig functioneert en betalend lid is van de FODOK: de Vereniging Ouders van Dove Kinderen Noord.

Bestuur

In 2010 zijn vier personen (Corien Brokking, Joke Hoogeveen, Aleida van Unen en Map van der Wilden) tijdens de Algemene Ledenvergadering toegetreden tot het bestuur. Willemijn Kemp is afgetreden als bestuurslid. Het bestuur kwam in 2010 zeven keer bijeen.

Bij afsluiting van het jaar 2010 had de FODOK de volgende bestuursleden:

de heer Toine van Bijsterveldt, voorzitter
de heer Stijn Tilanus, secretaris
de heer Nico van Es, penningmeester
de heer Henk Boeve
mevrouw Corien Brokking
mevrouw Joke Hoogeveen
de heer Rik Jaspers
mevrouw Aleida van Unen
mevrouw Map van der Wilden

Stichting FODOK

De FODOK is een vereniging. Daarnaast bestaat ook de Stichting FODOK. Dit is een beheerstichting waarin de financiën zijn ondergebracht voor salaris- en bureaunkosten. Het bestuur van de Stichting wordt gevormd door het dagelijks bestuur van de Vereniging FODOK.

Medewerkers

Gedurende het verslagjaar waren bij de FODOK de volgende parttime medewerkers in dienst.

Mevrouw Inge Doorn: beleidsmedewerkster, bureaucoördinator en webmaster

Mevrouw Mariën Hannink: beleidsmedewerkster

Mevrouw Herriët van Petegem: bureaumedewerkster

Vrijwilligers

De FODOK heeft veel vrijwilligers die op tal van terreinen actief zijn. Zij houden ons geïnformeerd, denken mee, geven vorm aan nieuwe ideeën en activiteiten en helpen daar waar mogelijk mee bij de uitvoering. Zij zijn onmisbaar voor onze organisatie. Een inventarisatie van de onbetaalde uren die structureel in het FODOK-werk worden gestoken, geeft een totaal te zien van ruim drie volle banen.

Comité van Aanbeveling

Mevrouw mr. M.B.E.G. Brenninkmeijer-Rutten

Mevrouw M.H.M.F. Gardeniers-Berendsen

De heer mr. A. Kosto

De heer dr. J.C. Terlouw

De heer prof. drs. J. van Londen

De heer H. Wiegel

Vrijwilligers vullen
ruim drie volle banen

SUBSIDIEPERIKELEN

Met ingang van 1 januari 2009 trad een grondige herziening van de subsidieregeling voor PGO-organisaties (PGO = patiënten, gehandicapten en ouderen) in werking. Hierdoor veranderde de subsidiestructuur van de FODOK ingrijpend. De overheidssubsidie werd verdeeld in twee componenten: instellingssubsidie en mogelijk projectsubsidie. De instellingssubsidie is bedoeld voor activiteiten op het terrein van voorlichting, lotgenotencontact en belangenbehartiging. De projectsubsidie is bedoeld voor aanvullende projecten die losstaan van de basistaken van de organisatie.

De hoogte van de instellingssubsidie wordt sinds 2009 voornamelijk berekend op basis van het aantal leden en donateurs. Voor de FODOK pakt dat, gezien de geringe grootte van de doelgroep, erg slecht uit. Onze subsidie neemt door een overgangmaatregel jaarlijks af, wat in 2010 al duidelijk financiële consequenties voor de FODOK had.

Naast de instellingssubsidie bestond de mogelijkheid om voor 1 juli 2010 bij de Unit Fonds PGO (Ministerie van VWS) meerjarige projectsubsidies aan te vragen. Met gemengde gevoelens begon de FODOK aan dit traject. De afkeuring van de projectvoorstellen die anderhalf jaar eerder waren ingediend stonden nog vers in ons geheugen. Daarbij sloot het beleids- en beoordelingskader slechts gedeeltelijk aan bij de wensen en behoeften van de FODOK. Zo mag de projectsubsidie bijvoorbeeld niet ingezet worden voor onze basisactiviteiten: voorlichting, lotgenotencontact en belangenbehartiging. Maar tegelijkertijd is er bij de FODOK een grote behoefte aan een sterke financiële basis. Niet meedoen aan de tombola, zoals de projectsubsidies ervaren worden door de PGO-organisaties, was geen optie. Daarbij zijn er voldoende zaken waar de FODOK meer inhoudelijk mee aan de slag zou willen. Dus heeft de FODOK hard

gewerkt om drie projectvoorstellen in te dienen. Een project rondom allochtonen is opgesteld door de FOSS en de FODOK. Een project rondom de kwaliteit in de CI-zorg is ingediend samen met veertien andere PGO-organisaties. Samen met de andere belangenorganisaties voor doven en slechthorenden is een projectvoorstel geschreven rondom arbeid. Eind 2010 ontvingen we het ontnuchterende bericht dat het project rondom arbeid voorlopig was afgewezen en herschreven diende te worden en dat de overige projecten definitief afgewezen waren .

De reden die de programmaraad voor de afwijzingen aanvoerde, was dat zij onze projecten niet relevant genoeg achtte en dat de doelgroep in de beschreven activiteiten niet genoeg betrokken was. Voor het CI-project is een bezwaarschrift geschreven, omdat in dit project de doelgroep juist heel centraal stond. We zijn van mening dat het project verkeerd is geïnterpreteerd en dat het voorstel op verkeerde gronden is afgewezen.

Bezwaar- en beroepzaken

De FODOK blijft actief bezig om de beslissingen van het Ministerie van VWS over de verlaging van onze instellingssubsidie aan te vechten. Naar aanleiding van ons bezwaar tegen de instellingssubsidie 2009 adviseerde de VWS-commissie bezwaarschriften Awb om ons bezwaar gegrond te verklaren “in die zin dat de verweerder nader motiveert of het voortbestaan van kleine organisaties door de subsidiesystematiek niet in gevaar kan komen.” Minister Klink liet weten dat zijn ervaring is dat kleine organisaties er normaliter goed in slagen om met hun activiteiten te voorzien in de behoeften van hun achterban en verklaarde ons bezwaar ongegrond. De ervaring van de FODOK is anders en daarom ging de FODOK in beroep. Dat loopt nog, evenals ons beroep tegen de ongegrondverklaring van ons bezwaar tegen de instellingssubsidie van 2010.

Evaluatie subsidiestructuur

In 2010 is begonnen met de evaluatie van de huidige subsidiestructuur. Bij veel PGO-organisaties is onvrede ontstaan over de manier waarop de projectvoorstellen zijn beoordeeld, over het onduidelijke beleidskader, de schijnbare voordelen die grote organisaties hebben bij het indienen van projectvoorstellen (meer financiële mogelijkheden en dus meer menskracht om projectvoorstellen te schrijven), de enorme hoeveelheid werk en de onzekerheid die hiermee gepaard gaan. De vele klachten en een onderzoek naar de positie van PGO-organisaties hebben ertoe geleid dat het geld dat de PGO-organisaties aanvankelijk eenmalig kregen als professionaliseringssubsidie, in 2010 nogmaals aan iedere organisatie is toegekend. Halverwege 2011 zal duidelijk worden hoe de nieuwe subsidieregeling er zal gaan uitzien en wat dit voor de FODOK betekent. Vooral nog lijkt het er op dat er fors bezuinigd zal worden. De positie van patiënten- en gehandicaptenorganisaties lijkt er niet beter op te worden; onvoorstelbaar als je bedenkt hoeveel werk de PGO-organisaties aanbieders en overheid uit handen nemen. Voor de FODOK is te hopen dat er expliciete aandacht komt voor de positie van ouderorganisaties. Tegelijkertijd blijven we hopen dat er meer begrip komt voor de ingrijpende en levensbrede handicap die doofzijn is.

PR-ACTIVITEITEN

In 2009 en 2010 is de FODOK met behulp van een professionaliseringssubsidie actief bezig geweest met het uitwerken van een communicatieplan. Hierin stonden centraal: het ontwikkelen van een huisstijl, lijn brengen in de vormgeving van FODOK-materialen, het ontwikkelen van nieuwe leden- en donateursfolders, het ontwikkelen van een nieuwsbrief, het starten met een digitale nieuwsbrief. Dit alles om het werk van de FODOK zichtbaarder te maken

onder ouders, het onderwijs, de zorg, enz. De FODOK vindt het belangrijk dat ouders, maar ook professionals die met dove kinderen -met of zonder CI- werken, goed op de hoogte zijn van het bestaan van de FODOK en ook weten wat de FODOK voor eenieder kan betekenen.

Door de gewijzigde subsidiestructuur is het voor de FODOK naast wenselijk ook noodzakelijk geworden om zichtbaarder te worden. De FODOK heeft voor een gezonde financiële positie meer leden en donateurs nodig. Immers: de door VWS verstrekte basissubsidie is grotendeels afhankelijk van het aantal leden en donateurs van de organisatie: van VWS krijgt de FODOK als basissubsidie het dubbele van de contributiebedragen die we ontvangen.

Voor deze professionaliseringsslag heeft de FODOK gebruik gemaakt van de expertise van communicatie- en adviesbureau Meesters in Communicatie (M!C) van Frank Heijster en Christel Jansen. Dit alles gebeurt in nauwe samenwerking met Helga van Raan van Studio Hooghalen. Zij verzorgt de vormgeving.

PR-werkgroep

Om uitwerking aan het communicatieplan te geven heeft de FODOK een PR-werkgroep opgericht, bestaande uit 7 personen, namelijk: Inge Doorn, Catherina Giskes, Mariën Hannink, Frank Heijster, Karla van der Hoek, Map van der Wilden en Gert van Unen. Zij denken mee over de inhoud van FODOKFORUM, onze halfjaarlijkse nieuwsbrief, schrijven mee, maar denken ook mee over de manieren waarop de FODOK zich het beste kan profileren. In 2010 zijn we tweemaal bijeengekomen.

Nieuw FODOK-materiaal

In 2010 is heel wat FODOK-materiaal verschenen, namelijk:

- een nieuwe ledenfolder
- een nieuwe donateursfolder
- het jaarverslag 2009
- de brochure 'Met rugzak naar school' speciaal voor ouders van dove en slechthorende kinderen

- twee nummers van FODOKFORUM
- het verslag van de MG-contactdagen 2008 en 2009
- het verslag van het Dubbelspoorproject
- de tiende FODOK-keuzelijst
- drie nieuwe boeken in de Troef-reeks

Daarnaast is de FODOK in 2010 ook begonnen met het uitgeven van een digitale nieuwsbrief (FODOKFORUM digitaal). Het bereik van de nieuwsbrief is in deze korte tijd al uitgegroeid tot ruim 500.

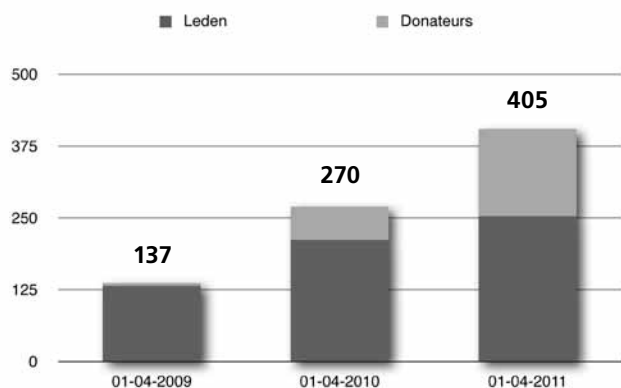
LIDMAATSCHAP

In alle communicatievormen is de aandacht gevestigd op de veranderde subsidiestructuur en daarmee op het belang om meer leden te werven. In 2010 hebben we op verschillende manieren gewerkt aan het werven van leden en donateurs. Bij iedere uitgave van FODOKFORUM kiezen we voor een doelgroep waaronder we FODOKFORUM in grote hoeveelheden verspreiden. In 2010 is FODOKFORUM onder de dovenscholen en de audiologische centra verspreid. Ook zijn we in 2010 de actie *FODOK op naar de 500!* gestart waarbij we leden en donateurs hebben gevraagd iemand in hun omgeving lid te maken.

Ook heeft de FODOK zich in 2010 ingezet om meer donateurs te werven. Ouders van dove kinderen kunnen lid worden, maar opa's en oma's, vrienden en professionals kunnen donateur worden van de FODOK. Donateurs krijgen net zoals leden FODOKFORUM toegestuurd en hebben toegang tot de jaarlijkse themadag. Zo blijven ook zij betrokken bij alles wat er speelt rondom dove kinderen. En dat is prettig en belangrijk.

Aantal leden en donateurs

Wat hebben al deze acties opgeleverd? De peildatum voor de leden en donateurs is 1 april. En dat is dus een goed moment om naar het ledenbestand te kijken. Op 1 april 2009 hadden we 137 leden en donateurs. Op 1 april 2010 waren dat er 270 en op 1 april 2011 waren het 405 leden en donateurs. Dit komt mede door de actie *FODOK op naar de 500!* die we in november 2010 zijn gestart. De 500 leden en donateurs hebben we helaas nog niet gehaald, maar we zijn een mooi eind op weg. Voor volgend jaar noteren we alvast het streven van 600 leden en donateurs! Dat moet toch lukken.

CONTACTEN MET DE ACHTERBAN

Algemene Ledenvergadering

De Algemene Ledenvergadering vond, volgens plan, eenmaal plaats in 2010. Traditioneel gaat deze ledenvergadering vooraf aan de jaarlijkse themadag.

Jaarlijkse themadag

Op zaterdag 6 maart 2010 werd, in samenwerking met de JongerenCommissie, de jaarlijkse themadag gehouden, met als thema *'Open de Wereld'*. De themadag is bedoeld voor dove kinderen en jongeren - met of zonder CI - hun ouders en overige belangstellenden. Het is een dag waarop ouders veel onderling contact hebben en waarbij ze ook veel dove jongeren kunnen ontmoeten. Tijdens de dag wordt ruimte gelaten voor informeel contact, maar uiteraard is er ook allerhande informatie te verkrijgen: via de hoofdlezing, workshops en de informatiemarkt.

De opkomst was geweldig. Het doel van deze themadagen is jong en oud bij elkaar te brengen, horend en doof. Net als in 2009 viel op dat meer en meer professionals de dag bezoeken. En ook dat is de bedoeling van de formule van de themadag. De themadag werd gedeeltelijk gesubsidieerd door de Dr. Hofstee Stichting.

De hoofdlezing werd dit jaar verzorgd door Corrie Tijsseling, die 160 personen inspireerde met de lezing *'Sleutels tot de samenleving'*. In haar lezing stond de rol van cultuuroverdracht in de opvoeding en het groeien naar zelfstandigheid centraal. Ouders brengen hun kinderen van jongs af aan bij hoe mensen met elkaar omgaan binnen de eigen leefomgeving en helpen hun kind om te integreren in de bredere samenleving. Bij horende ouders van dove kinderen gaat dit anders. Horende ouders kunnen hun dove kind niet leren hoe je als doof persoon functioneert in de samenleving. En dove jongeren

hebben geen voorbeeld aan hun ouders. Daarom is het van belang dat er voor deze kinderen en jongeren gezocht wordt naar dove mensen die hierin een rol kunnen spelen. De tekst van deze lezing is te vinden op de FODOK-website.

De workshops (waaruit de deelnemers er twee konden kiezen) behandelden een verscheidenheid aan onderwerpen:

Talk about tolk door: *Wouter Bolier en Janieke Gritter (Tolknet)*

Afgestudeerd... en dan? door: *Roos en Martine Wattel*

Voorbij de Nederlandse grenzen door: *Dennis Hoogeveen*

Frontrunners Empowerment door: *Marte Bol Raap & Splinter van Schagen*

Speeddaten door: *verschillende dove jongeren*

Kiezen of de keuze laten? door: *Marjolein Buré (taalkundige)*

Handige hulpmiddelen door: *Karla van der Hoek (Oorakel)*

Iedereen een eigen mentale wereld (ToM) door: *Teus Tijsseling*

Vrije tijd: hoe en wat? door: *Jeanne Berkelmans*

Over leven in de horendenschool in Vlaanderen door: *Isabelle Smessaert*

Een coach op school! door: *Mathilde de Geus*

Structuur en vrijheid in de zorg voor meervoudig gehandicapte doven door: *Mariën Hannink en Henk Boeve*
Ook het kinderprogramma werd druk bezocht. De coördinatie hiervan lag in handen van Mieke van de Coevering. Samen met een enthousiaste groep vrijwilligers heeft zij er een geweldige dag voor de kinderen van gemaakt, die werd afgesloten met het vrolijke vertelsprookje 'De prinses die niet wilde trouwen' door Eric Borrias en Tineke Williams.

De verslagen van de verschillende onderdelen van de themadag staan op de FODOK-website: www.fodok.nl/FODOK/Themadagen.

Federatievergaderingen

De FODOK heeft van oudsher altijd Federatievergaderingen georganiseerd, waarin de verschillende ouderverenigingen de ouders van dove kinderen in Nederland vertegenwoordigden. Aangezien oudervereniging Noord momenteel de enige oudervereniging is in Nederland, bestond de Federatievergadering inmiddels voornamelijk uit individuele leden uit verschillende regio's. Omdat de FODOK geregeld van ouders hoort dat zij veel behoefte hebben aan meer onderling contact werd besloten de Federatievergaderingen te vervangen door ledenavonden. Voor leden wordt twee maal per jaar een ledenavond georganiseerd waarin iedere keer een thema centraal staat. De eerste ledenavond in november had als thema 'Speciaal of regulier onderwijs? Succesfactoren voor de arbeidsmarkt' en werd goed bezocht.

MG-contactdag

Op 6 november werd voor ouders/familieleden van en professionals rondom meervoudig gehandicapte doven de achtste MG-contactdag georganiseerd, met als thema *Zeggenschap, basis voor een goed leven?*, waarin diverse aspecten van zeggenschap aan de orde kwamen. Het verslag ervan is inmiddels bij de FODOK te bestellen. Zie verder hoofdstuk Zorg.

Andere achterbancontacten

De FODOK zorgt ervoor altijd goed bereikbaar te zijn per telefoon en per mail, zodat ouders of professionals ons gemakkelijk vragen kunnen stellen of op de hoogte kunnen brengen van belangrijke zaken. Daarnaast bezoekt de FODOK zoveel mogelijk plekken waar ouders van dove kinderen bijeenkomen om op die manier goed op de hoogte te blijven van actuele zaken. Zo zijn we o.a. aanwezig bij de Leesvertelwedstrijd, het Siméacongres, ouderavonden op scholen, activiteiten van Stichting Zo Hoort Het en belangrijke symposia. Zie voor een totaaloverzicht bijlage 2.

DE MOLEN: SAMENWERKING DOVEN- EN SLECHTHORENDE ORGANISATIES

DE MOLENORGANISATIES

In de Nederlandse wereld van doven en slechthorenden zijn verschillende belangenorganisaties actief. Zes daarvan werken steeds nauwer samen. Het zijn: *Dovenschap*: de organisatie van doofgeboren volwassenen, *de FODOK*: de Federatie van Ouders van Dove Kinderen, *de FOSS*: de Federatie van Ouders van Slechthorende kinderen en kinderen met Spraak-taalproblemen, *de JongerenCommissie* (of: de Stichting Belangen Nederlandse Dove Jongeren): de vereniging van dove jongeren, *de NVVS*: de Nederlandse Vereniging voor Slechthorenden, *de Stichting Plotsdoven*: de organisatie van mensen die horend geboren werden en later doof geworden zijn. Al deze organisaties zijn gevestigd aan dezelfde gang in een kantoor in Houten. Omdat ons kantoor gevestigd is aan een straat die 'de Molen' heet, noemen we onze organisaties tezamen vaak voor het gemak de Molenorganisaties.

Afhankelijk van de criteria die men wenst te hanteren, vertegenwoordigen deze organisaties zo'n dertien (sub-)doelgroepen, die vaak zeer uiteenlopende of zelfs tegenstrijdige communicatiemogelijkheden en -behoeften hebben. Leden van Dovenschap bijvoorbeeld zijn doof geboren, en hebben de Nederlandse Gebarentaal als hun moedertaal, terwijl zij met het Nederlands vaak grote moeite hebben. De Stichting Plotsdoven daarentegen behartigt de belangen van mensen die horend geboren zijn, en dus in het Nederlands zijn opgegroeid, later doof werden en zich dan een nieuwe weg moeten zien te vinden. De zes organisaties hebben hun bureaus bij elkaar in een kantoorpand in Houten. In toenemende mate werken zij samen. Zij stemmen hun werkzaamheden op elkaar af, trekken samen op waar dat gewenst en mogelijk is, voeren samen enkele projecten uit. Onmiskenbaar heeft het in politiek Den

De Molenorganisaties:

Dovenschap
FODOK
FOSS
JongerenCommissie
NVVS
Stichting Plotsdoven

Haag voordelen als de organisaties voor doven, slechthorenden en mensen met spraaktaalproblemen één front vormen. Samenwerken doen we afhankelijk van het onderwerp met de verschillende organisaties. Zo werken Dovenschap en de FODOK bijvoorbeeld samen op het gebied van tolken in het onderwijs (deelparticipatie) en psychische hulpverlening, terwijl de FOSS en de FODOK juist de krachten bundelen op het gebied van gezinsbegeleiding en onderwijs. In het verleden is gedacht over het vormen van een Federatie, maar dat proces lijkt voorlopig van de baan. De verschillen tussen de doelgroepen nopen tot voorzichtigheid. Enerzijds om inhoudelijke redenen: de diversiteit in het werk van de organisaties doet recht aan de legitieme belangen en behoeften van alle doelgroepen. Anderzijds om emotionele redenen: de organisaties willen voorkomen dat sommige doelgroepen zich in de steek gelaten voelen. Maar zeker is dat het recent toegekende project *Aan het werk, hoe doe je dat?* de samenwerking een nieuwe impuls zal geven.

Hierna volgt een overzicht van de werkzaamheden in 2010 van drie belangrijke samenwerkingsverbanden: OPCI, SOAP! en Signaal.

OPCI: ONAFHANKELIJK PLATFORM COCHLEAIRE IMPLANTATIE

De FODOK bundelt de krachten met de andere belangenorganisaties voor doven en slechthorenden in het Onafhankelijk Platform Cochleaire Implantatie (OPCI). OPCI is op verscheidene terreinen actief, hetgeen moet leiden tot een sterkere positie van (potentiële) CI-dragers en een goede en transparante kwa-

liteit van de hele zorg rondom het cochleair implantaat. Inge Doorn was namens de FODOK ook in 2010 de secretaris van OPCI. Juke Westendorp, die langere tijd via de FODOK actief is geweest binnen het OPCI-bestuur, is begin 2010 gestopt met haar werkzaamheden. OPCI heeft in 2010 pas op de plaats moeten maken. Vanwege de afwezigheid van subsidiegelden heeft OPCI haar doelstellingen moeten bijstellen.

Regionale contactpersonen

OPCI heeft in 2008 een netwerk van regionale contactpersonen opgezet. Deze regionale contactpersonen zijn ervaringsdeskundigen die kunnen helpen bij veel vragen over een CI. Zij onderhouden contacten met de CI-teams in de betreffende regio. Het doel hiervan is tweeledig.

OPCI wil hiermee het lotgenotencontact op regionaal niveau bevorderen. Daarnaast hoopt OPCI via zo'n netwerk meer zicht te krijgen op problemen en behoeften van CI-gebruikers. Ouders van kinderen met CI en ouders die een CI overwegen voor hun dove/ernstig slechthorende kind hebben een heel ander soort vragen en behoeften dan volwassenen die een CI hebben of overwegen. Hierom heeft OPCI per regio twee vrijwilligers geworven: de ene als contactpersoon voor volwassen CI-gebruikers, de andere voor ouders. De regio-indeling is gekozen op grond van de geografische spreiding van de CI-teams.

In 2010 is helaas een aantal regionale contactpersonen afgevallen, waardoor er voor sommige posten weer een vacature is ontstaan. Sommige mensen organiseren bijeenkomsten, er vinden gesprekken plaats met de CI-teams, maar vooral is er individueel contact. Om dit uit te bouwen zijn er twee landelijke coördinatoren aangesteld, een voor de volwassenen en een voor de ouders van de kinderen. Twee keer per jaar vindt een gezamenlijk overleg plaats.

Website

Sinds 2008 beheert OPCI de website www.opciweb.nl. Ook geeft OPCI een digitale nieuwsbrief uit en is er een discussie-

forum. De website en het forum worden steeds drukker bezocht. In 2010 is het lastig gebleken de website goed actueel te houden. Dit omdat de webmaster was gestopt en het OPCI-bestuur geen opvolger kon vinden voor deze intensieve klus.

Bijeenkomsten

OPCI had in haar doelstelling geformuleerd om landelijke voorlichtings- en lotgenotenbijeenkomsten te organiseren voor mensen met een CI, voor ouders van CI-kinderen en voor mensen die een CI overwegen. Omdat landelijk steeds meer symposia over CI georganiseerd worden en omdat er voor kinderen ook meer en meer activiteiten worden georganiseerd heeft OPCI, ook gezien de problemen in de personele bezetting, besloten voorlopig geen bijeenkomsten meer te organiseren.

Visitatie

In 2008 is in samenwerking met CI-ON (de landelijke koepel van CI-teams), de gezinsbegeleidingsdiensten en OPCI een veldnorm opgesteld. Hierin zijn alle regels waaraan een CI-team moet voldoen opgenomen. In deze veldnorm is ook opgenomen dat de acht verschillende CI-teams in Nederland gevisiteerd moeten worden. Tijdens deze visitaties zal gekeken worden of de CI-teams voldoen aan de eisen zoals deze zijn opgenomen in de veldnorm. In 2009 hebben de voorbereidingen voor deze visitaties plaatsgevonden. OPCI heeft vier mensen geworven voor deelname hieraan. Een team bestaande uit een OPCI-lid, iemand van de gezinsbegeleiding en drie mensen van verschillende CI-teams voerde de proefvisitatie uit. Ook heeft OPCI intensieve medewerking verleend aan het klanttevredenheidsonderzoek dat gebruikt is bij deze proefvisitaties.

In 2010 zijn zeven CI-teams bezocht door een visitatiecommissie. Tijdens de visitaties is op eenzelfde wijze informatie van de verschillende CI-centra verzameld. Aan de hand van de verzamelde informatie kunnen CI-centra hun resultaten onderling vergelijken en hun beleid aanpassen op punten waarop zij niet goed scoren.

Het jaar 2010 is gedefinieerd als 'proefjaar' omdat duidelijk moest worden of de manier waarop de CI-teams worden bekeken en beoordeeld de juiste is. Na dit 'proefjaar' zullen de visitaties echt van start gaan. Dan krijgen centra die aan alle gestelde voorwaarden voldoen een certificaat en worden daarmee een erkend CI-team. Het feit dat je straks als ouder een keuze kunt maken voor een gecertificeerd CI-team is een grote stap vooruit. Laten we hopen dat deze visitaties een positieve invloed hebben op de kwaliteit van dienstverlening van de CI-centra. Dat komt ons allemaal ten goede!

Bilaterale CI

In 2010 startte een OPCI-werkgroep Bilaterale CI. De werkgroep strijdt voor vergoeding van een tweede cochleair implantaat (CI) bij kinderen. Nu wordt een tweede CI in slechts enkele gevallen door de ziektekostenverzekeraar vergoed, terwijl twee CI's in de ons omringende landen wel vergoed worden. De werkgroep wordt van het kastje naar de muur gestuurd: de zorgverzekeraars wijzen naar het College voor Zorgverzekeringen (CVZ). Het CVZ wijst naar de politiek en de politiek wijst naar het CVZ. Het CVZ geeft aan dat de meerwaarde van een tweede CI onvoldoende wetenschappelijk bewezen is. Alleen wanneer er een wetenschappelijk onderzoek wordt uitgevoerd onder twee groepen kinderen (één groep krijgt twee CI's en de controlegroep krijgt maar één CI) zou voldoende wetenschappelijk bewijs verzameld kunnen worden. Echter, artsen en ouders willen helemaal niet meewerken aan zo'n onderzoek. Behandelaars, ouders, leraren... iedereen is er allang van overtuigd dat kinderen die geen restgehoor hebben, beter kunnen horen met twee CI's. Doordat het probleem zo bureaucratisch benaderd wordt, ontstaat dus een patstelling. De FODOK hoopt dat ouders die een tweede CI willen voor hun kind deze keuze binnenkort kunnen maken. Het ziet er echter vooralsnog niet hoopgevend uit.

SIGNAAL: PROJECT TOEGANKELIJKHEID SAMENLEVING VOOR DOVEN EN SLECHTHORENDEN

Signaal heeft eind 2009 projectsubsidie ontvangen van het Ministerie van VWS. Deze projectsubsidie wordt ingezet om de maatschappij voor doven en slechthorenden toegankelijk te maken. Begin 2010 ging Signaal aan de slag met de toegankelijkheidsissues in het Openbaar Vervoer. Een klankbordgroep inventariseerde knelpunten in het OV en vertaalde bevindingen in een factsheet met OV-tips. Eveneens kwam er een folder speciaal voor slechthorenden en doven over het gebruik van de OV-chipkaart. Voor het bezoek aan een HuisArtsenPost (HAP) moet eerst telefonisch contact met de post worden opgenomen. In het voorjaar heeft Signaal een inventarisatie gemaakt van de bereikbaarheid van de HAP's voor doven en slechthorenden. Met een teleurstellend resultaat: in Nederland hebben welgeteld 4 HAP's iets geregeld voor de communicatie met hun dove of slechthorende patiënten. De inzichten van Signaal zijn vastgelegd in een visiedocument en voorgelegd aan de Nederlandse Vereniging van Huisartsenposten.

Na de zomer 2010 kreeg Signaal twee nieuwe gezichten: Isabelle Smessaert werd de nieuwe projectleider van Signaal. En na lang voorbereidingswerk ging de Signaal-website de digitale atmosfeer in. De website www.toegankelijk.nu beschrijft de ambities van Signaal, de voortgang van het project en interessante nieuwtjes in verband met de voortschrijdende toegankelijkheid van Nederland. Individuele ervaringen van doven en slechthorenden in het openbaar vervoer en in acute zorg worden geïnventariseerd op digitale meldpunten op de website. Zo kan Signaal deze ervaringen terugkoppelen in het lobbywerk. Na overleg met betrokken partijen en het Korps Landelijke Politiediensten (KLPD) kunnen doven en slechthorenden met een mobiele teksttelefoon rechtstreeks contact opnemen met 112. Dit gebeurt via speciale software die daarvoor is ontwikkeld en werkt op dit moment alleen met blackberries van AnnieS. Signaal hoopt deze mogelijkheid ook bij andere telefoons te realiseren.

Signaal heeft in 2010 contact onderhouden met stakeholders in het veld rond de tekstbemiddelingsdienst Teleplus en KPN. Teleplus heeft in november 2010 de wachttijden bij de tekstbemiddelingsdienst verkort. De overgang naar het nieuwe systeem kent veel problemen. Signaal inventariseert klachten en kaart dit aan bij KPN. Signaal informeerde KPN in december over hun nieuwe handleiding voor Teleplus: deze is niet toegankelijk geschreven en kan beter (in 2011).

Er is in 2010 geëxperimenteerd met een aangepaste manier van ringleidinglobby: beginnen bij de bron. Nieuwbouw- en renovatieprojecten waar de landelijke overheid via de Rijksgebouwdienst een bemoeienis mee heeft, worden centraal gepubliceerd. We houden deze publicaties bij en leggen snel contact met de betreffende aannemers. Door al in een vroeg stadium (en daarna herhaald contact) uitleg en advies te geven over gepaste voorzieningen, willen we een hoger rendement uit onze lobby-activiteiten halen. In 2010 zijn ruim 100 projecten benaderd. Alle resultaten worden verwerkt in het voor publiek toegankelijke overzicht op Hoorwijzer.nl.

In 2010 organiseerden verschillende musea bijzondere evenementen voor doven en/of slechthorenden. Dit jaar zijn dat vooral rondleidingen met gebarentaal, zoals kunstgebaren in het Rijksmuseum, rondleidingen bij FOAM, het Spoorwegmuseum, enz. Bij Ecomare is aandacht besteed aan de toegankelijkheid voor slechthorenden via ringleiding en halslussen.

SOAP!: SAMENWERKINGSVERBAND ONDERTITEL ALLE PROGRAMMA'S!

SOAP! ontving evenals Signaal van het Ministerie van VWS een meerjarige projectsubsidie. Het project onder de naam: 'Meer en betere ondertiteling voor doven en slechthorenden' is in 2010 op verschillende terreinen actief. In 2010 werd de

hernieuwde website www.ondertiteling.nu opgeleverd, waarmee SOAP! een nieuw en eigentijds platform heeft.

De website is voorzien van een database met ondertitelde dvd's. In Nederland worden veel dvd's uitgegeven, maar veel daarvan worden niet van ondertiteling voorzien. Een ondertitelaar heeft in overleg met SOAP! een aantal dvd's gratis voorzien van ondertiteling. Er is contact gelegd met het Nederlands Filmfonds om te praten over de mogelijkheid om ondertiteling te subsidiëren. Dit krijgt in 2011 een vervolg.

SOAP! gaf in september 2010 de derde ondertitelkrant uit. In deze krant passeren de verschillende activiteiten van SOAP! de revue. Ook besteedde dit nummer extra aandacht aan het Nederlands Filmfestival dat zich al een aantal jaren achtereen inspant om toegankelijk te zijn voor doven en slechthorenden.

SOAP! telde in 2010 een aantal keer de ondertitelpercentages van de commerciële en publieke omroepen. De conclusie is dat alle omroepen zich aan de verplicht gestelde percentages houden. Alleen RTL, die buiten de Nederlandse wetgeving valt, ondertitelt geen programma's. SOAP! is gestart met een handtekeningenactie richting RTL, maar bezint zich nog verder op vervolgstappen.

Nu het aantal ondertitelde programma's stijgt, daalt de kwaliteit, zo lijkt de teneur. Dit komt mede doordat de omroepen nu ook moeilijkere live-programma's moeten voorzien van ondertiteling. SOAP! krijgt veel klachten over de kwaliteit van de ondertiteling en heeft hierover regelmatig contact met de publieke omroep. SOAP! werkte in 2010 aan de voorbereidingen voor de oprichting van een kwaliteitspanel. Dat gaat in 2011 van start.

COMMUNICATIE

TAALKEUZEVRIJHEID, VOOR WIE?

Ook in 2010 stond communicatie weer in het centrum van onze belangstelling, hoe kan het ook anders. Met de komst van het CI zijn de hoormogelijkheden van dove kinderen en daarmee de toegang tot gesproken taal enorm verbeterd. Dat heeft tot gevolg dat ouders en professionals zich soms afvragen of een vroeg gebarentaalaanbod nog wel zin heeft. De discussie hierover is nog steeds gaande.

Allereerst was daar (in maart) het Kentalis-symposium *NGT in het CI-tijdperk*, waar zinnige, maar ook minder zinnige, dingen gezegd werden en waar helaas geen basis werd gelegd voor een gezamenlijke visieontwikkeling. In de periode daarna ontstond een fundamentele discussie tussen Kentalis en de Molenorganisaties over hoe taalbeleid er voor onze doelgroepen nu werkelijk zou moeten uitzien en wat daarin ieders rol is. Daar zijn we het nog steeds niet over eens geworden. Kentalis benadrukt dat er reden is voor een herbezinning op het taalbeleid, gezien de goede resultaten van cochleaire implantatie voor veel dove kinderen. Uiteraard hebben de Molenorganisaties weinig tegen herbezinning en discussie, maar graag worden zij daar van meet af aan bij betrokken, gezien hun (ervarings-) deskundigheid en de grote relevantie van het onderwerp voor hun achterban. Het meningsverschil krijgt een mooi (maar wat vertraagd) vervolg: er komt een gezamenlijke werkconferentie over taalbeleid, waarschijnlijk begin 2012.

Er verschenen diverse publicaties en presentaties over gebarentaal en het belang ervan voor dove kinderen, met of zonder CI.

Maartje de Meulder (orthopedagoog, momenteel werkzaam aan de Universiteit van Jyväskylä, Finland) en Onno Crasborn (taalkundig onderzoeker, Radboud Universiteit Nijmegen) schreven, in de aanloop naar het International Congress on Education of the Deaf (ICED) in Vancouver, het stuk *Gebarentaal is onmisbaar in het onderwijs aan kinderen met een CI* en stellen:

“Het gevaar bestaat dat er een generatie opgroeit zonder omgeving waarin men zich echt thuis voelt. Tweetaligheid biedt juist de mogelijkheid om in twee gemeenschappen thuis te zijn, waarbij de visuele contacten in de dovengemeenschap de enige zijn waarin iemand helemaal zonder grenzen kan communiceren.”

Op het ICED in Vancouver werd overigens een resolutie aangenomen die de besluiten van de Milaanconferentie uit 1880 afwijst (toen werd het gebruik van gebarentaal in het onderwijs aan dove kinderen ‘in de ban gedaan’) en erkent dat deze schadelijke gevolgen hebben gehad.

Marcel Giezen (Universiteit van Amsterdam) hield, in het kader van het Gebarentaalcolloquium van de Radboud Universiteit, een lezing over de waarde van tweetaligheid (NGT en Nederlands) en het feit dat het gebruik van gebarentaal door CI-kinderen in elk geval geen negatieve invloed heeft op de ontwikkeling van hun gesproken taal. Recent promoveerde hij daar ook op. Hij beveelt een gebarentaalaanbod aan voor deze kinderen:

“Want waarom niet? Natuurlijk, het is lastig voor horende ouders - en 90 procent van de dove kinderen hééft horende ouders. Die moeten gebarentaal leren. Maar zonder gebarentaal heeft een kind met CI geen enkele back-up, niets om op terug te vallen. Of ze het blijven gebruiken, blijkt later vanzelf”. (NRC, 30 april 2011)

Nini Hoiting (Kentalis) presenteerde, ook bij het Gebarentaalcolloquium, nog eens de conclusies van haar proefschrift aan de Rijksuniversiteit Groningen, onder andere dat een vroeg aanbod in een natuurlijke taal, zoals de Nederlandse Gebarentaal, voordelen biedt boven een aanbod in een gebarensysteem zoals NmG.

En hoewel het belang van gebarentaal dus door diverse (al dan niet ervarings)deskundigen onderschreven wordt, wordt het ook keer op keer ter discussie gesteld. De oorzaken daarvan laten zich makkelijk aanwijzen. De komst van het CI lijkt de maakbaarheid van de mens te bevestigen. In het algemeen lijken zowel professionals als ouders op een andere manier te kijken naar de noodzaak van een vroeg gebarentaalaanbod. Wat niet iedereen zich realiseert, is hoe dan in de periode vóór de implantatie met het kind gecommuniceerd zou kunnen worden. En evenmin is er altijd oog voor het feit dat veel dove kinderen met CI vaak op hun tenen moeten lopen in een horende en sprekende omgeving en een groot deel van de communicatie missen in een rumoerige omgeving of tijdens een groeps gesprek. Natuurlijk zijn er ook nog veel ouders die wél gebarentaal willen leren, maar sommigen van hen merken dat ze vanzelf meer de NmG-kant opgaan naarmate hun kind meer praat en minder gebaart. En daar is niets mis mee, zolang hun kind maar op andere manieren ook dat ‘echte’ gebarentaal aanbod krijgt. Op school of bij de gezinsbegeleiding en door regelmatige contacten met dove jongeren en volwassenen. En daar schort het wel eens aan: er zijn nog steeds

leerkrachten die geen gebarentaal beheersen, ook al zijn ze al jaren aan een dovenschool verbonden. En niet alle ouders leggen makkelijk contact met de dovenwereld: scholen, gezinsbegeleidingsdiensten en belangenorganisaties zouden daar een rol in kunnen spelen.

De FODOK ziet ouders worstelen met wel of geen gebaren, NGT of NmG, speciaal of regulier onderwijs. Terwijl ouders zich in eerste instantie maar om één ding moeten bekommeren: dat de communicatie met hun kind zo onbelemmerd mogelijk verloopt om zo een optimale relatie met hun kind te ontwikkelen: daartoe zijn alle middelen geoorloofd. Dat gezegd hebbende, wijzen we meteen op de verantwoordelijkheid van de onderwijs- en zorginstellingen, die de noodzakelijke randvoorwaarden moeten garanderen: gebaarvaardige medewerkers, meer dan voldoende aanbod in gebarentaal en Dovencultuur, ruim voldoende cursusaanbod voor ouders en andere gezinsleden die zich verder willen bekwamen in gebarentaal of gebarenschat. We moeten ons vooral niet in een of/of-situatie laten drukken, maar de kinderen datgene bieden waar ze het meest van zullen profiteren en op basis waarvan ze in de toekomst vrijelijk een keuze zullen kunnen maken of juist geen keuze hoeven te maken: het beste van twee werelden. Dat horen wij ook van veel jonge ouders. Zij zoeken naar een goede invulling van hun eigen rol daarin en zeggen behoefte te hebben aan advies en ondersteuning.

Het gegeven dat ouders thuis minder gebarentaal gebruiken, moet inderdaad leiden tot een herbezinning in opvoeding, zorg en onderwijs. Maar dan niet in de richting van een verschraving van het gebarentaal aanbod, maar juist naar meer professionele verantwoordelijkheid ten aanzien van het aanbod aan gebarentaal en Dovencultuur bij de zorg- en onderwijsaanbieders en meer betrokkenheid van dove jongeren en dove volwassenen bij de begeleiding van dove kinderen op hun weg naar volwassenheid.

ERKENNING NGT

In de officiële erkenning van de Nederlandse Gebarentaal zit nog niet veel schot, al is met de discussie over de opname van het Nederlands en het Fries in de Grondwet de hoop weer opgeleefd dat de NGT met deze ontwikkeling mee zal kunnen liften. Daarnaast heeft de ChristenUnie met de belangenorganisaties rond de tafel gezeten om te spreken over de rechten van mensen met een hoorbeperking, vooral ook naar aanleiding van het nog te ratificeren VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Daaruit vloeide de notitie *Positie doven versterken; Nederlandse Gebarentaal erkennen* voort, waarin ook op het VN-verdrag wordt ingegaan en gepleit wordt voor tolken in deelparticipatie. Een mooi gebaar van deze partij.

Op 19 november werd op het congres van de EUD (European Union of the Deaf) over de implementatie van wetgeving betreffende erkenning van gebarentalen de *Brussels Declaration* aangenomen en ondertekend door alle Europese Dovenfederaties. Deze verklaring stelt onder andere dat dove en slechthorende mensen kwetsbare gemeenschappen vormen, gelijk aan andere taalkundige en culturele minderheden, en dat de talen en culturen van deze gemeenschappen beschermd en gestimuleerd moeten worden: het recht om een gebarentaal te gebruiken is een fundamenteel mensenrecht. In combinatie met het genoemde VN-verdrag (waarvan de implementatie nog wel even op zich laat wachten, gezien alle wettelijke hobbels) biedt dat perspectief op betere tijden. Maar dan moeten we nog wel even geduld hebben.

ONDERWIJS EN OPVOEDING

De FODOK heeft in 2010 weer veel mogen meemaken op het gebied van onderwijs en opvoeding. Allereerst dreigde het weer mis te gaan met de afstandsindicaties en ook werd duidelijk dat de komende verzwaring van de exameneisen onevenredig grote gevolgen zal hebben voor dove leerlingen. Veel aandacht was er voor de ambulante begeleiding, voor deelparticipatie en voor tolken bij buitenlandreizen, en dat alles niet alleen in positieve zin.

Goed nieuws was er ook: de door FODOK en FOSS uitgegeven brochure *Met rugzak naar school!* was voor de zomer gereed, dankzij de inzet van de Werkgroep Onderwijs FODOK en vertegenwoordigers van de diensten Ambulante Begeleiding. En er verscheen weer een en ander op het gebied van leesbevordering.

AFSTANDSINDICATIES

Ook in 2010 stonden de afstandsindicaties ter discussie: dat zijn de indicaties voor dove leerlingen die onderwijs aan het tweetalig VSO in Haren willen volgen, en die vanwege de afstand van huis naar school op het internaat van Kentalis moeten verblijven. Er waren dit jaar veel aanmeldingen, dus de nood was hoog en de onzekerheid weer onnodig groot. Strikt genomen hebben de meeste kinderen geen speciale, onder de AWBZ vallende, zorgbehoefte, terwijl de indicatie voor het internaat wel door het CIZ afgegeven moet worden. Dat wrikte dus. Kentalis en FODOK stelden vervolgens alles in het werk om deze afstandsindicaties veilig te stellen. In 2009 waren deze immers door VWS (met financiering) overgeheveld naar OCW. Maar OCW pakte die verantwoordelijkheid

niet op. De FODOK stuurde om die reden een verontwaardigde brief aan de, inmiddels demissionaire, ministers van OCW en VWS, waarin verwezen werd naar de Salamanca-verklaring van de Unesco:

‘Vorig jaar besloot het Ministerie van VWS dat deze internaatsvoorziening niet meer vanuit de AWBZ gefinancierd kon worden en werd de voorziening (met de toezegging van financiering) overgeheveld naar het Ministerie van OCW, waar men zich tot op heden geen raad weet met dit onderwerp. De suggestie van Kentaliszijde om de internaatskosten te financieren uit de in dit geval vrijkomende, want niet bestede, tolkkosten voor deze leerlingen leek ons zeer adequaat. Dat wierp het voor ons niet te begrijpen bezwaar op dat de tolkkosten onder een andere financiering vallen en dus geen soelaas kunnen bieden. Maar er zijn ongetwijfeld meer creatieve oplossingen denkbaar, ervan uitgaand dat het Ministerie werkelijk de verantwoordelijkheid neemt voor deze doelgroep. Maar het Ministerie van OCW houdt kennelijk onverminderd vast aan uitgangspunten als spreiding, thuisnabijheid en participatie in het regulier onderwijs, terwijl die geenszins recht doen aan de communicatieve en sociaal-emotionele behoeften van de betreffende leerlingen. De Salamanca-verklaring van Unesco uit 1994, die voor het overige toegankelijkheid van reguliere voorzieningen voor kinderen met een handicap bepleit, is hierover ondubbelzinnig:

Educational policies should take full account of individual differences and situations. The importance of sign language as the medium of communication among the

deaf, for example, should be recognized and provision made to ensure that all deaf persons have access to education in their national sign language. Owing to the particular communication needs of deaf and deaf/blind persons, their education may be more suitably provided in special schools or special classes and units in mainstream schools.

Hoe treurig is het dat wij keer op keer moeten wijzen op de speciale behoeften van dove kinderen, jongeren en volwassenen, omdat heersende opvattingen en nieuwe en oude wetgeving hiervoor geen ruimte laten. Keuzevrijheid lijkt het uitgangspunt van beleid, maar kennelijk niet voor dove kinderen en hun ouders. Wij vinden het buitengewoon beschamend dat met alle regelgeving die ontwikkeld wordt, de mogelijkheid om anders te zijn en andere behoeften te hebben niet binnen bestaande kaders in te passen dan wel adequaat te financieren is. Wij menen dat een kabinet, of het nu demissionair is of niet, de verantwoordelijkheid heeft om voor alle kinderen de best mogelijke onderwijsfaciliteiten te bieden. Voor deze dove leerlingen betekent dit dat er daarnaast voorzien moet worden in een internaat. De financiering daarvan is het enige dat geregeld (en wellicht alleen maar overgeheveld) moet worden. Daarover hebben diverse professionals al vele uren vergeefs gesproken en daaraan moeten wij ook onze kostbare en steeds minder gesubsidieerde tijd besteden. Dat biedt weinig hoop voor de toekomst van onze dove kinderen.'

Ook de Kamerleden Wiegman (CU) en Wolbert (PvdA) zetten zich in voor deze zaak en het VARA-tv-programma *De Ombudsman* kwam in actie.

Op de brief van de FODOK aan de ministers van OCW en VWS kwam een zeer teleurstellende reactie van minister

Rouvoet, waarbij verwezen werd naar Passend Onderwijs, de mogelijkheid van uitbreiding van de verbrede toelating van SH-scholen en 'meer aanbod op havo/vwo-niveau op de cluster 2-scholen', waaruit duidelijk bleek dat de boodschap toch nog niet goed begrepen was. Daarom volgde er weer een brief van onze kant, waarin nog eens de toezegging van VWS uit 2009 werd geciteerd: 'Met de Staatssecretaris van OC&W is afgesproken dat OC&W de verantwoordelijkheid neemt om een definitieve oplossing te treffen voor alle leerlingen met een zintuiglijke beperking die vanaf het schooljaar 2010 - 2011 en verder voor een afstandsindicatie in aanmerking willen komen.'

Er volgden meer brieven, petities en media-acties van diverse kanten en het geheel kreeg een bizarre ontknopning: tien leerlingen (voor wie dat niet verwacht was) kregen een indicatie van het CIZ, voor vijf jaar. De vreugde was groot. De FODOK besloot niettemin om haar acties richting minister Rouvoet van OCW voort te zetten, omdat de afstandsindicaties structureel geregeld moeten worden en niet afhankelijk moeten zijn van onvoorspelbare CIZ-besluiten. De domper kwam dan ook snel: VWS onderzocht de tien afgegeven indicaties en zette er zes "in de wacht". En kwam vervolgens tot de conclusie dat die tien indicaties onterecht waren afgegeven, maar uit coulance werd besloten de betreffende leerlingen toch, op kosten van OCW en VWS, voor vijf jaar een indicatie voor het internaat te geven. De andere zes werden, zoals verwacht, afgewezen: een onverkwikkelijke situatie. Dat vond ook PvdA-kamerlid Agnes Wolbert, daartoe ingefluisterd door De Ombudsman en de FODOK. Zij besloot met steun van andere partijen een spoeddebat aan te vragen, maar zo ver hoefde het niet te komen: minister Klink van VWS besloot om deze zes 'uit het oogpunt van redelijkheid en menselijkheid' ook een internaatsindicatie voor vijf jaar te geven. En zo kwam er na maanden van onzekerheid toch uitsluitel. Het zal u niet verbazen dat wij ook in 2011 weer hard aan de slag zijn om het Ministerie van OCW te wijzen op de nood-

zaak van een structurele oplossing en dat ook dat niet zonder slag of stoot gaat... De Kamerleden Wolbert (PvdA), Kooiman (SP), Voortman (GL), Van der Staaij (SGP) en Wiegman-van Meppelen Scheppink (CU) dienden nog een motie in voor het behoud van de internaatsoptie voor dove kinderen en verzochten de regering 'binnen het financieel kader met een passende oplossing voor deze kinderen te komen en de Kamer daarover zo spoedig mogelijk maar uiterlijk voor de Krokusvakantie te informeren.' En ook dat heeft ertoe bijgedragen dat het Ministerie van OCW uiteindelijk meer verantwoordelijkheid voor dit dossier lijkt te nemen, maar ook nu (voorjaar 2011) zijn er diverse haken en ogen.

KWALITEIT VAN ONDERWIJS

In haar rapport van januari 2010 toonde de Onderwijsinspectie zich niet onverdeeld tevreden over de kwaliteit van het Cluster 2-onderwijs. Er was weliswaar tevredenheid over de geboekte vooruitgang, maar daarnaast plaatste de Inspectie kritische kanttekeningen bij diverse zaken (leerlingenzorg, evaluatie, differentiatie) in het Speciaal Onderwijs.

De Onderwijsinspectie spreekt zich niet uit over het communicatiebeleid, daarvoor heeft zij ook niet de expertise in huis. Maar over dat communicatiebeleid op de scholen krijgt de FODOK nogal wat te horen: docenten die onvoldoende NGT beheersen, een speciale school die NGT niet in het handlingsplan opneemt, terwijl er met *Ik & Ko* en *Taal op Maat* inmiddels een prachtige NGT-leerlijn is.

De klassen in het Speciaal Onderwijs worden ook groter, direct gevolg van de indicatiestelling van CI-leerlingen. Veel van hen krijgen een slechthorendenindicatie, ondanks eerdere acties van de FODOK, en dat betekent minder geld voor het dovenonderwijs. Overigens hebben wij de indruk dat die indicatiestelling op een aantal plekken inderdaad geschiedt op basis van het schrijven van de minister van OCW uit 2009,

met een ruime interpretatie van de indicatiecriteria, maar dat op sommige plekken minder ondersteuning bij het aanvragen van de indicatie wordt gegeven, zodat bijvoorbeeld adviezen van een orthopedagoog op het gebied van sociaal-emotionele problematiek van de leerling niet worden meegenomen.

Als kinderen minder budget 'meebrengen', zijn scholen gedwongen grotere groepen te formeren, hetgeen de kwaliteit van het onderwijs niet ten goede komt. De draconische bezuinigingsplannen die de minister van OCW begin 2011 bekend maakte, zullen de onderwijskwaliteit verder in gevaar brengen.

Voor de FODOK betekent onderwijskwaliteit ook voldoende aandacht voor sociaal-emotionele en seksuele ontwikkeling en ook daaraan schort het op verschillende scholen. Het besef van de noodzaak is er niet altijd en er is vaak wel iets anders dat zich op de voorgrond dringt. Bij Auris en Kentalis is hiervoor aandacht gevraagd. Daartoe heeft de landelijke werkgroep Relaties & Seksualiteit (voorheen werkgroep voorlichtingsmateriaal) een aantal stukken geschreven: een A4-tje waarop in één oogopslag is te zien wat men moet doen bij (vermoedens van) seksueel misbruik. Daaraan is zeker behoefte: medewerkers weten niet altijd adequaat te handelen in dit soort situaties. Ook werd een overzicht gemaakt van wat de minimale taken van de aandachtsfunctionaris Relaties & Seksualiteit zouden moeten zijn. Want daarover verschillen de opvattingen (zo die er al zijn) nogal. Wij hopen het onderwerp hoger op de agenda te krijgen.

AMBULANTE BEGELEIDING

Naar aanleiding van het toenemende aantal vragen en klachten van ouders over de Ambulante Begeleiding (AB), is er inmiddels een structureel overleg gestart tussen de FODOK, de

FOSS, de AB-diensten en Siméa. Diverse zaken passeerden de revue, waaronder structurele aandacht voor het vak Engels (zie ook onder *Verzwarend eindexameneisen*) en expertise-deling. Want de indruk bestaat dat er in de AB-wereld nog vaak nieuwe wielen uitgevonden worden waar dat volstrekt niet nodig of gewenst is. De FODOK bepleit een centrale database waar ambulante begeleiders (en ouders) van Cluster 2 gebruik van kunnen maken. Te vaak maken ouders mee dat AB-ers niet weten waar ze terecht kunnen voor speciale oefenstof, welke alternatieven er zijn en wat de mogelijkheden voor ontheffing bij eindexamens zijn. Voor ouders is ook vaak onvoldoende inzichtelijk waarop zij en hun kind recht hebben in het kader van de AB. Wij horen van ouders dat er AB-ers zijn die de inzet van een tolk afraden 'omdat dove kinderen in het gewone leven ook niet altijd een tolk tot hun beschikking hebben'. Wij horen soms ook AB-ers die afgeven op het Speciaal Onderwijs, omdat dove kinderen daar teveel betutteld zouden worden. Nu is de grens tussen betrokken begeleiding en betutteling soms vaag en natuurlijk slaat die betrokkenheid soms door. Maar door dat soort opmerkingen zouden we soms vergeten dat Speciaal Onderwijs ook een bewuste keuze kan zijn, bijvoorbeeld voor werkelijk tweetalig onderwijs en voor écht contact met medeleerlingen. En dat is het soort onderwijs dat geen betutteling, maar juist empowerment genereert. Iets dat we ook aan het Ministerie van OCW nog eens duidelijk moeten maken. In elk geval was er genoeg gespreksstof tijdens de overleggen met de AB.

VERZWARING EXAMENEISEN

De minister van OCW gaat een 'weeffout' in de eindexamen-regeling herstellen. Alle leerlingen moeten, met ingang van schooljaar 2011-2012, gemiddeld een voldoende (5,5) voor het Centraal Examen hebben. Binnen de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo (vmbo bb) telt het Schoolexamen even

zwaar als het Centraal Examen (het Schoolexamen telt dan niet meer dubbel, zoals nu). In het schooljaar 2012-2013 gaat voor havo- en vwo-leerlingen ook gelden dat zij maximaal één vijf (gemiddelde van het Schoolexamen en het Centraal Examen) voor de kernvakken Nederlands, Engels en Wiskunde mogen hebben. Voor dove leerlingen heeft de komende verzwarend van de eindexameneisen nogal wat gevolgen: Nederlands en vooral Engels zijn doorgaans niet hun beste vakken. Het onderwijs in de Engelse taal zal aangepast moeten worden aan de strengere exameneisen.

Voor leerlingen die in de komende jaren al examen doen, komt zo'n aanpassing van het curriculum echter te laat. Voor hen moeten dus tijdelijke maatregelen genomen worden. Ouders van leerlingen aan de Guyotschool voor vso hebben zich sterk gemaakt om dat probleem aan te kaarten bij de verantwoordelijke instanties. Dat heeft ertoe geleid dat een vertegenwoordiging van de Guyotschool (Kentalis), Siméa (Cluster 2 onderwijs) en FODOK met het Ministerie van OCW in gesprek is gegaan, om te bezien op wat voor manier dove leerlingen toch aan deze strengere eindexameneisen kunnen voldoen. Het Ministerie is nu goed doordrongen van het probleem en heeft een aantal oplossingsrichtingen aangedragen. In elk geval zal meer bekendheid gegeven worden aan de mogelijkheden van artikel 55 van het examenbesluit. Dat artikel geeft directeuren de mogelijkheid om leerlingen met een handicap op een aangepaste manier eindexamen te laten doen. Siméa zal hieraan meewerken, onder andere door voorbeelden aan te leveren. Het is ook voor ouders goed om te weten dat dove leerlingen aanspraak kunnen maken op ontheffingen en aangepaste examinering, dat kan al veel problemen voorkomen.

Verder komt er een wijziging in de Wet op de Expertisecentra, waarmee wordt geregeld dat vso-leerlingen vanaf hun 16de t/m hun 21ste jaar examen mogen doen in het vavo (volwasse-

nenonderwijs). Dat betekent dat zij een deel van het onderwijs in het vavo kunnen volgen en hun vakken per jaar zouden kunnen afsluiten (en dus de examens kunnen spreiden). Het probleem dat ze in de huidige regelgeving geen recht zouden hebben op een tolk omdat ze dan nog ingeschreven staan in het vso, moet dan nog wel 'even' worden opgelost. Overigens bestaat in het vso nu ook al de mogelijkheid om leerlingen gespreid examens te laten doen. Daar wordt alleen niet veel gebruik van gemaakt, omdat deze leerlingen vaak al een extra leerjaar hebben in vergelijking met horende leeftijdgenoten.

De Guyotschool heeft een programma opgesteld voor het verbeteren van het aanbod Engels voor die leerlingen die nu in de klassen 4, 5 en 6 van de theoretische leerweg van het vmbo (vmbo tl) en havo zitten. Die moeten immers een enorme inhaalslag maken. Het verbeterprogramma behelst: bijlessen na schooltijd, extra uren Engels, aanwezigheid van een tolk NGT bij de lessen en betrokkenheid van een linguïst. De expertise die met dit programma wordt ontwikkeld deelt de school graag met anderen.

De FODOK vindt dat dove kinderen in het regulier onderwijs ook zouden moeten profiteren van de gemaakte afspraken. Dat betekent dat AB-ers ouders moeten kunnen adviseren over de mogelijkheid van vrijstellingen en aangepaste examinering. Dat betekent ook dat er tussen Ambulante Diensten onderling veel meer uitwisseling moet zijn over wat wel en niet werkt bij dove leerlingen in het onderwijs in de Engelse taal. En zoals onder het vorige stukje over de AB al gezegd werd, geldt dat niet alleen voor het vak Engels.

DEELPARTICIPATIE

Deel participatie of sociale integratie (de situatie dat een dove leerling voor een of meerdere dagen per week een reguliere

school bezoekt, terwijl hij of zij is ingeschreven bij een speciale school) lijkt steeds lastiger te realiseren. Werd vroeger nog gedoogd dat kinderen in dat geval een tolk inzetten op de reguliere school, ook al stonden ze ingeschreven in het Speciaal Onderwijs: de laatste jaren is dat al niet meer aan de orde. Ouders nemen hun toevlucht tot allerlei creatieve oplossingen om toch maar mogelijk te maken dat hun dove kinderen op de reguliere school ook voldoende communicatieondersteuning krijgen. En ook het Speciaal Onderwijs lijkt steeds minder trek te krijgen in deel participatie: óf het fenomeen wordt beschouwd als een korte overgangperiode voordat de leerling helemaal naar het regulier onderwijs uitstroomt óf de speciale school laat weten deel participatie onwenselijk te achten, omdat de betreffende leerling het curriculum niet voldoende zou kunnen volgen. En dat terwijl juist voor dove kinderen deel participatie zo goed is om te kunnen participeren in twee werelden: die van het dovenonderwijs, met in het beste geval medeleerlingen en docenten die kunnen gebaren, én die van het regulier onderwijs, dichtbij huis en met de mogelijkheid om ook vriendschappen te sluiten met horende kinderen uit de buurt.

Inderdaad vraagt deel participatie inspanningen van alle partijen: van de dove leerling zelf, de beide scholen en zeker ook van de ouders. Ook zij zullen moeten bijdragen aan het welslagen van deel participatie, bijvoorbeeld door extra huiswerkhelp, informatievoorziening naar de scholen enzovoort. De FODOK is van mening dat deel participatie belangrijk is voor de ontwikkeling van dove kinderen en om die reden mogelijk gemaakt moet worden. Maar dan moeten er goede afspraken over ieders inzet gemaakt worden en moet niet op voorhand verzucht worden dat het allemaal al zo ingewikkeld is in het Speciaal Onderwijs.

De problemen rondom het tolken in deel participatie zijn al lange tijd onderwerp van gesprek bij Dovenschap en FODOK en bij Siméa en het Ministerie van OCW. Siméa en OCW

besloten in 2010 om een 'veldverkenning uit te voeren naar goed werkende varianten' en dat lijkt een soort van compromis te beogen van 'zowel binnen het budget als werkbaar', een compromis waarnaar al jaren gezocht werd en dat nog niet gevonden is. Over de wijze van uitvoering van de veldverkenning wordt in 2011 nog overleg gevoerd.

Omdat het Ministerie van OCW dit onderwerp kennelijk ook als een hoofdpijndossier is gaan beschouwen en omdat er van alles in beweging was en is in het dovenonderwijs heeft het Ministerie in 2011 voorgesteld om de verantwoordelijkheid voor de tolken voor het onderwijs aan dove leerlingen tot en met 18 jaar over te hevelen naar de sector zelf. Die stap zou diverse mogelijkheden bieden, maar heeft ook gevaren in zich. Alle betrokken partijen zijn hierover op het moment van dit schrijven (voorjaar 2011) nog in overleg. Dovenschap en FODOK hebben een aantal noodzakelijke randvoorwaarden geformuleerd, onder andere dat het individuele recht op een tolk moet blijven bestaan en dat het belang van de tolkgebruiker altijd voorop moet staan. Daarnaast moet de ondersteuningsplicht voor een leerling in het regulier onderwijs wat ons betreft onverkort gehandhaafd blijven en moeten de kwaliteit en de onafhankelijkheid van de tolkvoorziening gegarandeerd zijn.

TOLKVERGOEDING BIJ BUITENLANDREIZEN

Dat er niet alleen problemen zijn als het over tolken in deelparticipatie gaat, bleek ook in 2010. De regelgeving van het UWV omtrent de tolkvoorziening bij buitenlandse schoolreizen bleek aangescherpt te zijn en lang niet iedereen was daarvan op de hoogte: voor tolken voor buitenlandse schoolreizen moet vooraf toestemming gevraagd worden. Voor een aantal ouders hield dit in dat zij ineens geconfronteerd werden met hoge kosten. Een aantal van hen maakte bezwaar, een enkeling ging vervolgens

ook in beroep. Extra zuur is het dat de toepassing van deze aangescherpte regels per UWV-regiokantoor verschillen. Bij sommige regiokantoren moet een tolk bij een buitenlandreis per se van tevoren aangevraagd worden, bij andere wordt de tolk gewoon vergoed, zonder vooraanvraag. En weer andere kantoren doen een voorstel voor een kostenverdeling tussen UWV en Menzis in dergelijke gevallen en daarmee is het geregeld. Wij hopen dat de voor ons zo overduidelijke rechtsongelijkheid in deze gevallen ook tot de rechters doordringt die moeten beslissen over de conflicten tussen tolkgebruikers en UWV. En misschien behoren straks met de overheveling van de tolkvoorziening naar de sector deze onverkwikkelijkheden ook tot het verleden.

LEESBEVORDERING

In het kader van de door het Ministerie van OCW gefinancierde leesbevorderingsactiviteiten verscheen de tiende *FODOK-keuzelijst*, die naar alle scholen voor doven en slechthorenden is gestuurd. De bijbehorende website www.fodok-keuzelijst.nl kreeg te maken met technische problemen, die inmiddels weer opgelost zijn.

En onder dezelfde vlag verschenen drie boeken in de Troefreeks: *De stem van Isa* door Christel van Bourgondië (met illustraties van Jolet Leenhouts), *Waar is Leila?* door Anton van der Kolk (met illustraties van Walter Donker) en *Alle dagen druk* door Marieke Otten (met illustraties van Roelof van der Schans). Er werden weer ouderavonden over leesbevordering gehouden en twee presentaties verzorgd op het Siméa-congres in april. Ook is er verder gewerkt aan een brochure ten behoeve van allochtone ouders van dove kinderen en aan de dvd *Lezen leuker maken*, die in 2011 zullen verschijnen. En natuurlijk was er op 10 april weer een spannende finale van de Nationale Leesvertelwedstrijd, georganiseerd door de Stichting Woord & Gebaar.

ZORG

MG-DOVEN: MG-CONTACTDAG EN GELD

Voor meervoudig gehandicapte dove cliënten en hun ouders/ familieleden gebeurde er in 2010 ook weer veel. Natuurlijk was daar op 6 november de 8ste MG-contactdag, met als thema *Zeggenschap, basis voor een goed leven?*, waarin diverse aspecten van zeggenschap aan de orde kwamen. Voor de hoofdlezing wisselden Wilma Scheres (Kentalis) en Hans van der Knijff (Per Saldo) elkaar af. Wilma Scheres sprak over de noodzaak om als ouder en professional in gesprek te blijven over wat belangrijk is in het leven van het MG-dove kind. Hans van der Knijff vertelde over de mogelijkheden die het PGB (Persoonsgebonden Budget) biedt en wat bijvoorbeeld de bewoners van kleinschalige wooninitiatieven te wachten staat als de voorgenomen bezuinigingsmaatregelen worden doorgezet. Ubavka Jovanoska (Kentalis) maakte in haar workshop over weerbaarheid duidelijk hoe je je kind kunt helpen weerbaar te worden. In de workshop over erfrecht, curatele, bewind en mentorschap legde Tamara Strandens (Platform VG) uit wanneer welke vorm van rechtsbescherming het meest geschikt is en wat er wettelijk gaat veranderen. Ook kwamen de veranderingen in het erfrecht aan de orde. Ella Papen (Kentalis) noemde in haar workshop over vrijheidsbeperking en medicatie de afwegingen die je steeds moet maken, wanneer het gedrag van een cliënt om maatregelen lijkt te vragen. Tijdens de slotdiscussie bleek dat veel ouders/ familieleden en professionals zich zorgen maken over de gevolgen van de nieuwe wet- en regelgeving voor de zorg voor MG-doven. Samen kwamen we tot de conclusie dat zeggenschap ook in grote instellingen mogelijk is, als we maar 'lastig en positief' blijven. Je moet er bovenop blijven zitten, was de boodschap.

UITNODIGING

8^e MG-CONTACTDAG

THEMA
ZEGGENSCHAP, BASIS VOOR EEN GOED LEVEN?

Informatie- en ontmoetingsdag voor ouders en andere familieleden van meervoudig gehandicapte dove kinderen, jongeren en volwassenen. Ook professionals die met MG-doven werken zijn welkom.

ZATERDAG 6 NOVEMBER
11.00 TOT 16.30 UUR
ZALENCENTRUM DE ENGEL IN HOUTEN

fodok Federatie van Ouders van Dove Kinderen - met of zonder CI
Postbus 354, 3990 GD Houten (Tekst)telefoon: 030 - 290 0360

We kijken terug op een geslaagde dag met veel informatie, onderlinge uitwisseling en gezelligheid. Het verslag ervan is inmiddels bij de FODOK verkrijgbaar. De MG-contactdag 2010 werd, net als die van 2008 en 2009, mede mogelijk gemaakt door NSGK voor het gehandicapte kind.

De zorgen van de aanwezigen op de MG-contactdag zijn zeker niet onterecht. Afgezien van de voor 2011 verwachte bezuinigingsrondes speelde in 2010 ook nog steeds de grondslagproblematiek bij de zorgindicaties voor MG-doven. Veel cliënten krijgen de grondslag VG (verstandelijk gehandicapt) in plaats van ZG (zintuiglijk gehandicapt) en dat levert minder geld en dus minder zorg op. Op allerlei manieren wordt geprobeerd dit 'recht te breien' en er zo voor te zorgen dat iedere cliënt de zorg krijgt die hij of zij nodig heeft.

Ook de leefleergroepen (onderwijs aan meervoudig gehandicapte dove kinderen) worden gedupeerd door de striktere regelgeving: zorg in onderwijs wordt steeds minder mogelijk gemaakt. Het criterium om de functie *Begeleiding individueel* geïndiceerd te krijgen is 'storend gedrag'. Valt een kind in de klas dus geen andere kinderen lastig, dan vervalt deze indicatie en daarmee de financiering voor bijvoorbeeld de leefleergroepen in Haren en Vries. Heel onrechtvaardig voor al die kinderen die extra zorg nodig hebben, baat hebben bij deze vorm van onderwijs, maar toevallig niet lastig genoeg zijn. Kentalis onderzoekt met ouders en de FODOK mogelijke alternatieven.

Op het gebied van wonen voor MG-doven blijken er inmiddels redelijk wat voorzieningen te zijn voor licht tot matig verstandelijk gehandicapte doven, maar blijft het aantal voorzieningen voor de zwaardere groep, bijvoorbeeld die met gedragsproblematiek, achter. Kentalis zoekt steeds meer samenwerking met de VG-sector en ook individuele ouders proberen daar ingangen te vinden. De FODOK is blij met nieuwe initiatieven, maar kan niet vaak genoeg benadrukken dat de heel specifieke expertise die voor deze cliënten vereist is, niet makkelijk overgedragen en geborgd kan worden. Consultatie en blijvende scholing vanuit de dovensector blijft onontbeerlijk.

DOVENGGZ

De stuurgroep GGz-hulpverlening aan Doven en Slechthorenden formuleerde in 2010 een aantal goede voornemens, zoals centrale aanmelding en intake, meer samenwerking en meer transparantie. En dat leek erg op hetgeen Dovenschap en FODOK in een eerder stadium hadden voorgesteld aan de stuurgroep.

Een ander zinvol voornemen was de organisatie van een invitational conference in mei, waarbij naast de GGz-aanbieders

ook Kentalis en vertegenwoordigers van zorgverzekeraars aanwezig zouden zijn en waar Dovenschap en FODOK een presentatie zouden houden over het belang van gespecialiseerde GGz en de noodzaak van een goed (ambulant en intramuraal) aanbod voor dove kinderen en jongeren. Helaas werd deze bijeenkomst op het laatste moment wegens het grote aantal afzeggingen geannuleerd. Die annulering zegt veel over hoeveel oog en oor er in Nederland is voor de dovenGGz: zorgverzekeraars zien het belang zelden, begrijpen de behoefte aan extra voorzieningen niet en zijn ook niet of nauwelijks bereid zich dat te laten uitleggen.

En hoewel het belang van de dovenGGz allang is aangetoond door de FODOK en andere partijen, mede dankzij het boekje *En niemand heeft geluisterd...*, blijkt de financierbaarheid ervan dus keer op keer een obstakel te zijn, want die moet bij verschillende zorgverzekeraars 'bevochten' worden en zij durven het risico niet aan, verwijzen naar elkaar en doen vervolgens niets. En dat is een treurige constatering. Het is niet de enige treurige constatering die de FODOK doet: wij zien de samenwerking tussen de dovenGGz-instellingen nog onvoldoende van de grond komen.

Hetzelfde geldt voor de samenwerking tussen onderwijs- en zorgaanbieders als Kentalis en Auris en de dovenGGz. Wij zien kinderen op de verkeerde plek terecht komen, omdat er toevallig geen dovenGGz-expertise in de buurt is. Wij zien bepaalde scholen hun eigen GGz organiseren, zonder expertise vanuit de dovenGGz. Terwijl er maar één ding belangrijk is: adequate en snelle hulpverlening voor het dove kind, de dove jongere, de dove volwassene met psychische/psychiatrische problematiek. Die hulpvraag vormt het bestaansrecht van de dovenGGz. De betrokken organisaties in hulpverlening, zorg en onderwijs aan doven moeten de vraag volgen en voor expertise kiezen, in plaats van zich te laten leiden door organisatorisch gesteggel.

De FODOK neemt actief deel aan diverse overleggen

ONDERZOEK SEKSUEEL GEWELD

Movisie en de Rutgers Nisso Groep (inmiddels Rutgers WPF) werken in opdracht van het Ministerie van VWS aan een groot onderzoek *Seksueel geweld bij mensen met een lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke beperking*. De FODOK zit in de Onderzoeksadviescommissie bij dit onderzoek. In 2010 zijn een vooronderzoek en een literatuuronderzoek afgerond. Vervolgens begon het 'echte' werk: onderzoek naar ervaringen van mensen met een beperking. Dat had voor alle doelgroepen veel voeten in de aarde: niet alle benaderde instellingen wilden of konden meewerken. Nog moeilijker was het om dove deelnemers te vinden die passen binnen het onderzoek; gezocht wordt namelijk naar dove volwassenen zonder nevenbeperkingen en die zijn over het algemeen via de instellingen moeilijk te vinden. In 2011 wordt verder geworven en dan zullen ook de resultaten bekend worden.

EXPERTISE EN BEKOSTIGING ZG-SECTOR

De zorgaanbieders voor zintuiglijk gehandicapten werken momenteel aan de bekostiging voor de langere termijn, dat houdt onder andere in dat ook de expertisefunctie transparant en financieerbaar moet zijn. Het ministerie van VWS wil nagaan welke delen van de zorg in de ZG-sector overgeheveld kunnen worden naar de Zorgverzekeringswet (Zvw). Ook wordt gekeken welke delen van de AWBZ-functie Begeleiding kunnen worden overgeheveld naar de Wmo. De Molenorganisaties en ook de sector zelf zitten daarop niet te wachten: gemeentes ontberen de daartoe vereiste deskundigheid. In elk geval zijn de Molenorganisaties nauw betrokken bij dit proces: Mariën Hannink vertegenwoordigt de Molenorganisaties in de reguliere overleggen met alle stakeholders, Benny Elferink van Dovenschap neemt de honneurs waar in de bestuursoverleggen.

Een scherpe afbakening tussen de domeinen AWBZ, Zvw en Wmo is nog niet beschikbaar. Om te bepalen welke zorg thuis hoort in de AWBZ, in de Zvw of in de Wmo moet de zorg getypeerd worden. Gedacht wordt nu aan een model dat zorg typeert op basis van hulpvraag, met behulp van ICF: International Classification of Functioning, Disability and Health.

Ook is er een voorstel ontwikkeld voor de inrichting van de expertisefunctie in de ZG-sector. Daartoe worden nu twee programmaraden ingesteld (een voor de visueelgehandicaptensector en een voor de auditief/communicatiefgehandicaptensector), waarin zowel instellingen als belangenorganisaties zitting hebben. Deze programmaraden hebben een belangrijke stem ten aanzien van de bekostiging en de inhoud van de kennisinfrastructuur en over de bekostiging en de inhoud van projecten op het gebied van Research & Development.

SIAC EN BRUGGEN SLAAN

SIAC (Samenwerkende Instellingen Auditief en Communicatief beperkten, gericht op zorg) en de belangenorganisaties voor auditief en/of communicatief gehandicapten en hun ouders (de Molenorganisaties) hadden het in 2010 niet makkelijk met elkaar. De Molenorganisaties bepleiten meer samenwerking op het gebied van scholing en opleiding, maar de SIAC-

organisaties lopen daar niet echt warm voor, hoewel de Inspectie voor de Gezondheidszorg een vergelijkbaar advies gaf:

“De deelsector zintuiglijk gehandicaptenzorg doet er goed aan de dreigende personeelsproblemen gezamenlijk aan te pakken. Op dit moment wordt de urgentie van dit probleem vooral zichtbaar in de werkeenheden die zorg bieden aan mensen met een auditieve en/of communicatieve beperking. [...] De inspectie doet de aanbeveling dat alle werkeenheden gebruikmaken van de kennis, ervaring en good practices in de eigen sector. [...] Gezamenlijke investering van de sector in scholing en deskundigheidsbevordering ligt voor de hand.”

En verder werd er gebakkeleid over het vervolg op het project *Bruggen Slaan*: de Molenorganisaties wilden graag verder met activiteiten die cliëntenraden, ouderraden en medezeggenschapsraden meer mogelijkheden zouden bieden tot onderlinge uitwisseling en contact met de landelijke belangenorganisaties. Het eerste deel daarvan, een behoeftenpeiling en een startconferentie, was door de SIAC gefinancierd en door de Molenorganisaties uitgevoerd. Een vervolg zou voorzien in een virtuele ontmoetingsplaats, meer ontmoetingsmogelijkheden en specifieke trainingen. De SIAC voelde daar niet voor en voorjaar 2011 werd dat definitief: want de medezeggenschap zou inmiddels uitstekend geregeld zijn in de sector, zo vernamen wij, en dus heeft men er geen geld voor over. Dat is snel gegaan na de laatste constatering in 2008 dat die medezeggenschap verbeterd zou moeten worden! Misschien dankzij *Bruggen Slaan*? De Molenorganisaties zijn nog niet zo zeker van die snelle verbeteringen en beraden zich: er zijn tenslotte meer manieren om de medezeggenschap te verbeteren.

BIJLAGEN

BIJLAGE I

FINANCIËEL OVERZICHT

Inkomsten 2010		
Betreft	Bedrag	Afkomstig van
Instellingssubsidie (inclusief ontwikkelingssubsidie)	€ 63.265,-	VWS
Leesbevordering (waarvan € 25.000,- Leesvertelwedstrijd)	€ 100.000,-	OCW
Activiteiten t.b.v. ouders van een jong doof kind	€ 22.000,-	Gezinsbegeleidingsdiensten
FODOK/JC-dag en MG-contactdag	€ 13.000,-	Dr. Hofstee Stichting
MG-contactdag	€ 3.000,-	NSGK
Contributies	€ 5.360,-	Leden en donateurs
Overige inkomsten	€ 3.600,-	Diversen
Totaal	€ 210.225,-	

Uitgaven 2010	
Betreft	Bedrag
Loon- en bureaunkosten	€ 96.000,-
Algemene belangenbehartiging	€ 13.000,-
Leesbevordering (inclusief Leesvertelwedstrijd)*	€ 61.000,-
PR-activiteiten (inclusief nieuwe uitgaven)	€ 15.000,-
FODOK/JC-dag en MG-contactdag	€ 14.240,-
Juridische kosten	€ 11.500,-
Reservering computers	€ 1.500,-
Diverse uitgaven	€ 2.300,-
Totaal	€ 214.540,-

* Exclusief loon- en organisatiekosten

Over 2010 had de FODOK dus een tekort van ruim € 4.300,-. In de komende jaren neemt de VWS-subsidie nog verder af. Op het moment van dit schrijven (juni 2011) heeft VWS nieuwe, nog verdergaande bezuinigingen aangekondigd. Als gevolg daarvan zal de FODOK aanzienlijk minder geld tot haar beschikking hebben. Daardoor is het onvermijdelijk, dat de FODOK lastige keuzes zal moeten maken en een aantal van haar reguliere activiteiten niet meer zal kunnen uitvoeren.

BIJLAGE II

CONTACTEN VAN DE FODOK

De FODOK is aangesloten bij/maakt deel uit van:

- Chronisch zieken en Gehandicapten Raad Nederland (CG-Raad)
- Commissie Erkenning NGT
- Fédération Européenne des Parents d'Enfants Déficiants Auditifs (FEPEDA)
- Nederlands Gebarenteam (NGC)
- Netwerk woonzorgvoorzieningen meervoudig gehandicapte doven
- Onafhankelijk Platform Cochleaire Implantatie (OPCI)
- Onderzoeksadviescommissie Onderzoek Seksueel geweld bij mensen met een lichamelijke, zintuiglijk en/of verstandelijke beperking.
- RIVM – werkgroep neonatale gehoorscreening
- Samenwerkingsverband Ondertitel Alle Programma's! (SOAP!)
- Samenwerkingsverband rondom toegankelijkheid van de samenleving voor doven en slechthorenden (Signaal)
- Stakeholdersoverleg Verbindend Vernieuwen (expertise en bekostiging ZG-sector)
- Vereniging Samenwerkende Ouder- en Patiëntenorganisaties (VSOP)
- Werkgroep Culturele Diversiteit Auris
- Werkgroep Voorlichtingsmateriaal (inmiddels Landelijke Werkgroep Relaties & Seksualiteit)

De FODOK werkt op vele terreinen samen met de volgende belangenorganisaties voor doven en slechthorenden:

- Dovenschap

- Federatie van Ouders van Slechthorende kinderen en van kinderen met Spraak-taalmoeilijkheden (FOSS)
- Nederlandse Vereniging Voor Slechthorenden (NVVS)
- Stichting Belangen Nederlandse Dove Jongeren (JongerenCommissie)
- Stichting Plotsdoven

De FODOK onderhoudt contacten met onder andere de volgende organisaties:

- Beleidscommissie Gezinsbegeleiding
- Bureau AudCom
- Centrum voor Consultatie en Expertise (CCE)
- College voor Zorgverzekeringen (CVZ)
- De doventeams voor psychische hulpverlening
- Federatie van Nederlandse Audiologische Centra (FENAC)
- De Gelderhorst
- GGMD
- Hogeschool Utrecht
- Inspectie voor de Gezondheidszorg
- Inspectie van het Onderwijs
- Koninklijke Auris Groep
- Koninklijke Kentalis
- MEE
- Ministeries van VWS en OCW
- Movisie
- Nederlandse Beroepsvereniging Tolken Gebarentaal (NBTG)
- Nederlandse Stichting voor het Dove en Slechthorende Kind (NSDSK)
- De Noorderbrug
- Odion
- Oorakel
- Per Saldo
- Platform VG
- Rutgers Nisso Groep (inmiddels Rutgers WPF)

- Samenwerkende Instellingen Auditieve Communicatieve sector (SIAC)
- 's HeerenLoo Midden-Nederland
- Siméa
- Stichting Welzijn Doven Amsterdam (SWDA)
- Stichting Zo Hoort Het
- Stuurgroep GGZ-hulpverlening aan doven en slechthorenden
- Tolknet
- Vaste Kamercommissies voor OCW en VWS
- Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN)
- VG Belang
- VIA
- Vereniging van Instellingen voor mensen met een Visuele beperking (VIVIS)
- Viziris (Netwerkorganisatie van en voor mensen met een Visuele beperking)
- Werkgroep Sprong Vooruit

BIJGEWOONDE SYMPOSIA, VOORLICHTINGSDAGEN, BIJeenKOMSTEN IN 2010

- 22 januari : VWS-bijeenkomst over ontwikkelingen in de langdurige zorg
- 4 februari : symposium '*CI in toekomstperspectief*' (UMC Sint Radboud Nijmegen)
- 12 februari : minisymposium ter gelegenheid van het afscheid van Henk de Snoo, Auris (Mariën Hannink nam deel in het panel).
- 17 februari : voorlichtingsbijeenkomst Subsidieregeling PGO
- 18 februari : studiedag unitleiders Weerklank (Kentalis Amsterdam)
- 25 februari : ouderbijeenkomst zorggroep Bertha Mullerschool
- 6 maart : themadag '*Open de Wereld*' in Utrecht georganiseerd door FODOK en JongerenCommissie
- 9 maart : ouderavond leefleergroepen Guyot (Kentalis Haren; Mariën Hannink verzorgde een presentatie)
- 23 maart : symposium *NGT in het CI-tijdperk* in Groningen
- 6 april : cursus schrijven voor het internet door PGO-Support (Herriët van Petegem en Juke Westendorp)
- 10 april : finale Leesvertelwedstrijd Amersfoort
- 15 april : Siméa-congres in Lunteren (Mariën Hannink verzorgde, met anderen, twee workshops over leesbevordering)
- 15 april : ouderavond afstandsindicaties Kentalis Zwolle
- 28 april : ouderbijeenkomst Ambulante Begeleiding Signis (Kentalis Amsterdam)
- 2 juni : ouderbijeenkomst Auris Goes (Mariën Hannink verzorgde een presentatie)
- 3 juni : ouderbijeenkomst Polanoschool (Auris Rotterdam; Mariën Hannink verzorgde een presentatie)
- 23 september : dovencongres in 's Hertogenbosch
- 25 september : Werelddovendag
- 28 oktober : ouderavond Bertha Muller School (Auris Utrecht; Mariën Hannink verzorgde een presentatie)
- 1 november : symposium '*Sociaal emotionele ontwikkeling van dove/slechthorende kinderen en kinderen met ESM; Onderzoek in actie*' in Leiden door NSDSK
- 3 november : invitational conference Auris in Rotterdam over zorg en onderwijs voor kinderen met een auditieve beperking
- 6 november : MG-contactdag Houten
- 9 november : ouderavond Polanoschool (Auris Rotterdam; Mariën Hannink verzorgde een presentatie)
- 30 november : GGz-studiedag in Ede
- 2 december : ouderbijeenkomst Polanoschool Rotterdam
- 10 december : AB-dag Siméa (Corien Brokking en Lucia Turkenburg verzorgden een workshop)
- 10 december : Symposium '*Invloed van een communicatieve en auditieve beperking op het zich ontwikkelende brein*' door NSDSK en Stichting van der Lemfonds.

BIJLAGE III

UITGAVEN VAN DE FODOK

PUBLICATIES

Tenzij anders vermeld, zijn onderstaande publicaties te bestellen via www.fodok.nl, of per post: FODOK, Postbus 354, 3990 GD Houten. De prijzen zijn exclusief verzendkosten. Voor betalende FODOK-leden gelden gereduceerde prijzen; dit geldt alleen voor de eigen uitgaven. De ledenprijzen staan apart vermeld.

De meeste uitgaven zijn gratis te downloaden van de website www.fodok.nl.

De genoemde FODOK-keuzelijsten zijn ook (geïntegreerd) te raadplegen via de FODOK-website of via www.fodok-keuzelijst.nl.

Over communicatie met dove en ernstig slechthorende kinderen met of zonder CI. Eenvoudig uitgegeven boekje over de communicatiebehoeften van kinderen en de keuzes van ouders. FODOK, 2005. Prijs: € 2,00/leden gratis.

Oog voor het dove kind. Informatie van ouders voor ouders van dove en ernstig slechthorende baby's, peuters en kleuters - met of zonder CI. A. van Lonkhuyzen, e.a. Dit boekje bevat praktische tips en wenken voor wat je thuis kunt doen en een beperkte hoeveelheid theoretische achtergrondinformatie. Geheel herziene uitgave. FODOK, 2007. Prijs: € 5,50/leden € 4,40. In welkomstpakket via de gezinsbegeleidingsdiensten voor ouders gratis.

Oog voor de dove puber. Boekje van ouders voor ouders over het omgaan met dove jongeren. In de uitgave wordt aandacht besteed aan veranderingen die jongeren tussen de

twaalf en twintig meemaken en welke invloeden het doof zijn in die periode kan hebben. Herziene druk. FODOK, 2002. Prijs: € 5,50/leden € 4,40.

Oog voor het andere dove kind. Boekje van ouders voor ouders van een doof kind met een verstandelijke handicap/ontwikkelingsstoornis. Het bevat tips en handreikingen. Praktijksituaties worden beschreven waarin de meeste ouders herkenning zullen vinden. FODOK, 2000. Prijs: € 5,50/leden € 4,40.

Oog voor het doofblinde kind. Boekje van ouders voor ouders van jonge kinderen met een visuele en een auditieve handicap vanaf de geboorte. Het bevat veel informatie en handreikingen voor ouders. FODOK, 2004. Prijs: € 7,50/leden € 6,00.

Oog voor het kind met Usher. Informatief boekje van ouders voor ouders van kinderen die slechthorend of doof zijn en daarbij later slechtziend of blind worden. FODOK, 2004. Prijs: € 5,50/leden € 4,40.

Een doof of slechthorend kind in het ziekenhuis. Als een doof of slechthorend kind naar het ziekenhuis moet, is speciale uitleg nodig aan de mensen die het behandelen en verzorgen. Deze brochure is een handreiking voor ouders en bevat tevens een bijlage die gemakkelijk te kopiëren is voor ziekenhuismedewerkers. Geheel herziene uitgave. FODOK/FOSS, 2008. Prijs: € 2,50/leden € 2,00. Voor ouders ook gratis verkrijgbaar via de gezinsbegeleidingsdiensten.

Een doof kind in de groep. A. van Lonkhuyzen e.a. Informatie voor medewerkers van reguliere scholen en vrijetijdsclubs, die overwegen een doof kind op te nemen. Grotendeels in de vorm van interviews. FODOK, 1999. Prijs: € 3,00/leden € 2,40.

Dove kinderen en pesten op de reguliere school. Folder voor personeel van het regulier onderwijs en voor ouders: tips om pestgedrag te signaleren en te voorkomen. FODOK, 2001. Prijs: € 1,00/leden gratis.

Een school kiezen voor uw dove of ernstig slechthorende kind met of zonder CI. Een brochure die ouders helpt bij de schoolkeuze voor hun dove kind. FODOK, 2007. Prijs: € 3,00/leden € 2,40.

Met rugzak naar school! Informatie voor ouders van een doof of slechthorend kind in het regulier basisonderwijs. FODOK/FOSS, 2010. Prijs: € 3,50/leden € 2,80.

Op het goede spoor? Verslag van het Dubbelspoor-project 2006-2009. Onderzoek naar behoeften en verwachtingen van ouders. FODOK, 2010. Prijs: € 3,00/leden € 2,40.

Poster Hé, ik wil je wat zeggen! Een aansprekende poster vol communicatietips. Voor thuis, op school, in de wachtkamer van het audiologisch centrum, op de sportclub enz. Prijs: A1-formaat € 4,50/leden € 3,60; A2-formaat € 3,00/leden € 2,40.

Lezen = Leuk! Oók voor dove en slechthorende kinderen – met of zonder CI. Informatie en tips voor ouders. M. Buré, M. Hannink, FODOK, 2009. Prijs: € 2,00/leden € 1,60.

Lezen = Cool! Hoe krijg je dove pubers – met of zonder CI – aan het lezen? Informatie en tips voor ouders. M. Buré, M. Hannink. FODOK, 2009. Prijs: € 1,00/leden € 0,80.

Een zwembad aan taal; Hoe dove volwassenen goede en grage lezers werden. Dove lezers aan het woord. FODOK, 2009. Prijs: € 1,50/leden € 1,20.

FODOK-Keuzelijst, Deel 5. M. Hannink en H. van Geest. Boek met beschrijving van een groot aantal geselecteerde titels van (voor)leesboeken die voor dove kinderen geschikt kunnen zijn. Bij elke titel staat informatie over inhoud, auteur, enz. De titels zijn gegroepeerd per leeftijd en (voor non-fictie) per onderwerp, waar nodig voorzien van een aanduiding van de moeilijkheidsgraad. FODOK, 2006. Prijs: € 15,00/leden € 12,00.

FODOK-Keuzelijst, Deel 6. M. Hannink en H. van Geest. Idem. FODOK, 2007. Prijs: € 11,00/leden € 8,80,

FODOK-Keuzelijst, Deel 7. M. Hannink en H. van Geest. Idem. FODOK, 2007. Prijs: € 10,00/leden € 8,00.

FODOK-Keuzelijst, Deel 8. H. van Geest, L. van Geest, M. Hannink. Idem. FODOK, 2008. Prijs: € 10,00/leden € 8,00.

FODOK-Keuzelijst, Deel 9. M. Hannink, H. van Geest, L. van Geest, Idem. FODOK, 2009. Prijs: € 7,50/leden € 6,00.

FODOK-Keuzelijst, Deel 10. M. Hannink, H. van Geest, L. van Geest. Idem. FODOK, 2010. Prijs: € 7,50/leden € 6,00.

Open boek. M. Hannink en M. le Grand. Verslag van een onderzoek naar de verschillende aspecten van het lezen van dove jongeren vanaf 12 jaar. Naast theoretische beschouwingen bevat Open boek met name richtlijnen voor auteurs van boeken voor deze jongeren en voor ouders en leerkrachten die bestaande boeken op hun geschiktheid willen beoordelen. Voor hen die alleen in dit praktische element geïnteresseerd zijn, is er een verkorte uitgave van Open boek. FODOK, 1987. Prijs: € 3,00/leden € 2,40.

Wij durven niet dood te gaan - Zorg om verstandelijk gehandicapte doven. R. Bruning e.a. Boekje met o.a. acht interviews met ouders, en de ervaringen van een communicatiedocente met een ernstig gedragsgestoorde dove man. De praktijk schetsen tonen enerzijds de schrijnende situatie waarin velen zich bevinden, en anderzijds de mogelijkheden die er wel degelijk zijn, mits er voldoende deskundigheid is en wat extra zorg gegeven wordt. FODOK, 1997. Prijs: € 6,50/leden € 5,20.

En niemand heeft geluisterd... W. Frenay. Gedeelten uit het dagboek van de moeder van een dove jongeman die in psychische nood komt. Dit relaas van ware gebeurtenissen toont aan hoe weinig de geestelijke gezondheidszorg in Nederland in de jaren 80 was ingesteld op het opvangen en behandelen van doven. FODOK, 2007 (4e, herziene druk met aparte geactualiseerde informatie). Prijs: € 4,50/leden € 3,60.

And nobody listened... Engelse vertaling van *En niemand heeft geluisterd*. FODOK, 2007. Prijs € 5,00/leden € 4,00.

“Het gaat nog steeds...” Ouders van MG-dove kinderen aan het woord. Verslag van het Deelproject Netwerk in het kader van het MG-plusproject. M. Hannink. FODOK, 2007. Prijs: € 4,00/leden € 3,20.

Net even anders: Sociaal-emotionele en seksuele opvoeding en het MG-dove kind.

Ouderbrochure, verslag van het Deelproject Seksualiteit, in het kader van het MG-plusproject. M. Hannink. FODOK, 2007. Prijs: € 5,00/leden € 4,00.

Andere vraag? Andere zorg! Interculturalisatie in de zorg voor MG-doven. Verslag van het Deelproject Allochtonen in het kader van het MG-plusproject. M. Hannink. FODOK, 2007. Prijs € 4,50/leden € 3,60.

Met andere ogen; meer zicht op de zorgvraag van meervoudig gehandicapte doven en hun ouders.

M. Hannink. Verslag van het MG-project Zorgaanbod verstandelijk gehandicapte doven, waarin knelpunten en aanbevelingen ten aanzien van de zorg voor meervoudig gehandicapte doven beschreven worden. FODOK, 2003. Prijs: € 5,00/leden € 4,00.

Verslag 8e MG-contactdag 2010. Verslag van de landelijke ontmoetingsdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke handicap, gedragsproblemen, een stoornis in het autistische spectrum of een combinatie daarvan. Gehouden op 6 november 2010. Thema: *Zeggenschap, basis voor een goed leven?* FODOK, 2011. Prijs: € 5,00/leden 4,00.

Verslag van de MG-contactdagen 2008 en 2009. Verslag van de zesde en de zevende landelijke ontmoetingsdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke handicap, gedragsproblemen, een stoornis in het autistische spectrum of een combinatie daarvan. Gehouden op 22 november 2008 en 7 november 2009. Thema's: *Gehoord worden en Alles beweegt*, FODOK, 2010. Prijs: € 5,00/leden € 4,00.

De zorg kan altijd beter. Verslag van de vijfde MG-contactdag op 3 november 2007. Verslag van de landelijke ontmoetingsdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden rondom het thema zorg voor MG-dove kinderen, jongeren en volwassenen. FODOK, 2008. Prijs: € 5,00/leden € 4,00.

In Holland staat een huis. Maar waar?

Verslag van de vierde landelijke MG-contactdag (12-11-05) voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke handicap, gedragsproblemen, een stoornis in het autistische spectrum of een combinatie daarvan. Thema: Wonen. FODOK, 2007. Prijs: € 4,50/leden € 3,60.

Landelijke Oudercontactdag doofblinden. Verslag van de eerste landelijke oudercontactdag doofblinden op 6 november 2004 voor ouders van doofblinde kinderen (van alle leeftijden). FODOK, 2005. Prijs: € 3,60/leden € 2,80.

Een kijkje achter de schermen; anders kijken naar MG-dove kinderen. Verslag van de derde contactdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen, jongeren en volwassenen met een verstandelijke handicap, gedragsproblemen, een stoornis in het autistische spectrum of een combinatie daarvan. FODOK, 2004. Prijs: € 6,50/leden € 5,20.

Voor mijn gevoel; praten over persoonlijke ervaringen met je MG-dove kind.

Verslag van de tweede landelijke ontmoetingsdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen en volwassenen met een verstandelijke, autistische of gedrags-handicap. FODOK, 2003. Prijs: € 4,00/leden € 3,20.

Als ik het voor het zeggen had; levenslange zorg.

Verslag MG-familiedag 10 november 2001. Eerste landelijke ontmoetingsdag voor (pleeg)ouders en andere familieleden van dove kinderen en volwassenen met een verstandelijke, autistische of gedragshandicap. FODOK, 2002. Prijs: € 6,00/leden € 4,80.

Guidelines for the Production, Publication and Distribution of Signing Books. Signum GmbH Verslag/FODOK, 2000. Prijs: € 6,80/leden € 5,40. Ook te downloaden van de Signing Books website: www.sign-lang.uni-hamburg.de/signingbooks.

SPROOKJES DVD'S EN BOEKJES TE BESTELLEN BIJ DE FODOK

Sprookjes voor dove kinderen 1.

DVD en sprookjesboek, deel 1.

DVD 1: Hans en Grietje en De Gelaarsde Kat zijn verteld in Nederlandse Gebarentaal, Roodkapje en Assepoester in gesproken Nederlands met ondersteunende gebaren. Tussen de vertellingen door zijn stukjes gespeeld door dove acteurs. De verhalen zijn voorzien van gesproken tekst. FODOK, 2008 (in 1990 als video uitgebracht).

In het sprookjesboek zijn de sprookjes in eenvoudige taal geschreven. Prijs: € 12,50/leden € 10,00.

Sprookjes voor dove kinderen 2.

DVD en sprookjesboek, deel 2.

DVD 2: De Kikkerkoning, Tafeltje Dek Je, Sneeuwwitje, Het Lelijke Jonge Eendje en Gelukkige Hans. Alle sprookjes zijn verteld in Nederlandse Gebarentaal. Stukjes ervan zijn gespeeld door dove acteurs. De verhalen zijn voorzien van gesproken tekst. FODOK, 2008 (in 1995 als video uitgebracht). Het sprookjesboek deel 2 is in eenvoudige taal geschreven en geïllustreerd op basis van DVD 2.

FODOK 1995. Prijs: € 12,50/leden € 10,00.

GRATIS MATERIALEN

Het volgende informatiemateriaal is gratis verkrijgbaar:

- FODOK-jaarverslagen
- FODOK-ledenfolder
- FODOK-donateursfolder
- beknopte folder over het lezen van dove kinderen
- overzicht FODOK-uitgaven
- poster lidmaatschap FODOK
- flyer lidmaatschap FODOK

INFORMATIE TEN BEHOEVE VAN ALLOCHTONE OUDERS

Doof en dan... DVD met informatie over doofheid. Van diagnostiek tot opleidingsmogelijkheden voor dove jongeren met aandacht voor de rol van de ouders. In vier buitenlandse talen en Nederlands. De buitenlandse versies zijn Nederlands ondertiteld.

dvd 1 met de Turkse, Marokkaans-Arabische en Berberse versies

dvd 2 met de Nederlandse en Engelse versies
FODOK, 2008 (in 1994 als video uitgebracht)
Prijs: € 20,00/leden € 16,00.

Doof en dan... Boekje met informatie over praktische zaken zoals communicatie en hoortoestellen, spelen en onderwijs, met tips van ouders voor ouders. De boekjes zijn uitgegeven in het Arabisch en Turks. Beide versies bevatten ook de tekst in het Nederlands.

Bestelnummers:

Arabisch 02 A

Turks 02 T

FODOK, 1996. Prijs: € 8,00/leden € 6,60.

Wat is cochleaire implantatie (CI)? Vragen en antwoorden.

A. van Lonkhuyzen e.a. Informatie over CI in het Turks en Nederlands. FODOK, 2001. Prijs: € 5,00/leden € 4,00.

Doof en dan... Informatie op audiocassette in dialoogvorm ingesproken in het Marokkaans Arabisch, Berbers en Turks. Op de keerzijde is de Nederlandse tekst te horen.

Bestelnummers:

Marokkaans-Arabisch 03 A

Berbers 03 B

Turks 03 T

FODOK, 1996. Prijs: € 4,00/leden € 3,20.

Wat is cochleaire implantatie (CI)? Vragen en antwoorden. A. van Lonkhuyzen, R. Domaniç e.a. Informatie over CI in de vorm van een gesprek tussen een moeder en een arts (CD).

Darizja (Marokkaans-Arabisch)

Tamazight (Berbers)

Met aanvullend Arabisch/Nederlands drukwerk.

FODOK, 2002. Prijs: € 7,50/leden € 6,00.

T.b.v. begeleiders is de tekst van de cd in het Nederlands gedrukt leverbaar.

FODOK, 2002. Prijs: € 3,50/leden € 2,80.

GIDS VOOR HULPVERLENERS

Kleurendoof? Dove migrantenkinderen. J. Louwe.

Een gids met achtergrondinformatie voor leerkrachten, hulpverleners en ouderorganisaties. Onderdeel van het FODOK-project 'Voorlichting ten behoeve van allochtone ouders met een doof kind'. Seminarium voor Orthopedagogiek, 1995. Te bestellen bij het Seminarium voor Orthopedagogiek, Postbus 14007, 3508 SB Utrecht.

Prijs: € 6,50.

UITGAVEN VAN ANDEREN, WAARBIJ DE FODOK NAUW BETROKKEN WAS

Seksueel misbruik! Wat is dat? Wat is seksueel misbruik? Wat kun je doen als het jou overkomt? Dit boek geeft antwoord op veel vragen. Het is op een heldere manier geschreven voor dove kinderen en jongeren. De tekst is met veel illustraties verduidelijkt. APS, 1991. Prijs: € 9,50/leden € 7,60. Te bestellen bij de FODOK.

Opgroeien in een horende wereld. Ontwikkeling, problemen, psychische hulpverlening. G. Beck en E. de Jong. Resultaten van het onderzoek dat in opdracht van de FODOK is gedaan naar de psychische hulpverlening aan dove kinderen en adolescenten, met veel achtergrondinformatie over de ontwikkeling en de leefsituatie van dove kinderen en jongeren. Van Tricht uitgeverij, 1990. Verkrijgbaar via de boekhandel. Prijs: € 21,10.

Samen op pad. Evaluatie van het Programma Alternatieve Denkstrategieën in het Nederlandse onderwijs aan dove kinderen. Dina Joha, Hans van Luit en Adri Vermeer. Graviant Educatieve Uitgaven, 1999. Schriftelijk te bestellen bij de uitgever: Esdoornlaan 15, 7004 BA Doetinchem. Prijs: ± € 10,00

Geen kopietjes meer. Seksuele voorlichtingsmaterialen en seksuele voorlichting aan dove kinderen en jongeren. E. Kok en M. van Middelaar. Verslag van het onderzoek (in opdracht van de FODOK) naar het seksuele voorlichtingsmateriaal dat door ouders van dove kinderen en binnen het dovenonderwijs gebruikt wordt, de knelpunten t.a.v. de bruikbaarheid ervan en de wensen van ouders en onderwijsmedewerkers. TransAct, 2003. Prijs: € 7,50. Te bestellen of te downloaden via www.movisie.nl.

MATERIAAL VAN ANDEREN, BIJ DE FODOK TE BESTELLEN

Sorry wat zeg je? Op deze dvd laten slechthorenden zien hoe zij opgroeien tussen horend en doof zijn. De communicatie staat centraal. De film, bedoeld voor ouders die net weten dat hun kind slechthorend is, is ook geschikt als voorlichtingsmateriaal voor iedereen die te maken krijgt met slechthorendheid en doofheid.

Er zijn ook slechthorenden geportretteerd met Turkse en Marokkaanse achtergrond. Ondertiteling is mogelijk in Nederlands, Engels, Turks en Marokkaans-Arabisch. Stichting ZieZo, 2007. Prijs: € 10,00.

Doof, nou en! Dvd met documentaire over drie dove jongeren die naar een regulier lyceum gaan, samen met horende leerlingen. Stichting ZieZo, 2004. Prijs: € 12,50.

Gewoon doof. Dvd met documentaire over een dove jongen van twaalf jaar die in twee werelden leeft, de horende en de dove. Stichting ZieZo, 2000. Prijs: € 12,50.

FODOK
 met of zonder hoort, hoort en vertelt met de hoortoren - met of zonder CI

fodok 030-290 03 60 | info@fodok.nl

fodok en **IC organiseren**

FODOK OP NAAR 500 LEDEN EN DONATEURS!

500

word **nú** lid of doneur

www.fodok.nl

Ouder van een doof kind - met of zonder CI?

Wat zijn de mogelijkheden voor de toekomst?

Lezen is Cool!

Waar kijkt je dove student naar of zonder CI, alsof het leest?

fodok

10

Buiken voor dove kinderen en jongeren

fodok Federatie van Ouders van Dove Kinderen - met of zonder CI

fodok

Want is een gezin met een doof kind? Ben je bij hen betrokken als familie, vriend of professional?

De FODOK heet u van harte welkom als doneur!

fodok Federatie van Ouders van Dove Kinderen - met of zonder CI

OOG VOOR HET DOVE KIND

fodok

FODOK JAARVERSLAG 2009

fodok en **IC organiseren**

"OPEN DE WERELD!"

Themadag

fodok

8e MG-C

UTNODIGING

THEMA ZEGGENSCHAAP, BASIS VOOR EEN GOED LEVEN!

ZATERDAG 6 NOVEMBER 11.00 TOT 16.30 UUR ZAALCENTRUM DE ENGEL IN HOUTEN

Contactpunt

fodok

DEZE ZIJT DE FODOK 2009 EN DE 10 JAAR

fodok

FODOK NIEUWSBRIEF

Wat hebben die doofste dove kinderen met of zonder CI staan

Zijn zandrukt!

Dove Kinderen - met of zonder CI

fodok

FODOK

met of zonder hoort, hoort en vertelt met de hoortoren - met of zonder CI

fodok

een FODOK uitgave 2011

FODOK - Federatie van Ouders van Dove Kinderen - met of zonder CI
 www.fodok.nl | info@fodok.nl | 030 - 290 03 60 | Postbus 354 - 3990 GD Houten

Eerste FODOKFORUM nieuwsbrief

Binnen leden, donateurs en andere relaties van de FODOK, het veldjaar is het jaargefte van nieuw leven, 25 okt vier de FODOK! Twee sturen we jullie onze eerste FODOKFORUM nieuwsbrief. Deze nieuwsbrief verspreidt omstreeks twee keer per jaar en is een samenvatting op drie mooie leden- en donateurs FODOKFORUM. De FODOKFORUM nieuwsbrief wordt verspreid op...

fodok 030-290 03 60 | info@fodok.nl